

OVERZICHT VAN HET BELGISCHE POLITIEK GEBEUREN IN 1996

Gedetailleerde inhoudsopgave

I.	Het toekomstplan voor de werkgelegenheid	469
	A. Een sociaal akkoord bij de NMBS en voor de ambtenaren	469
	B. Van 'Toekomstcontract' naar 'Toekomstplan'	471
II.	'Kaderwetten' voor de 'Grote Dossiers'	475
	A. De regering vraagt en krijgt bijzondere machten	475
	B. De inhoud van de drie kaderwetten	478
III.	Het begrotingsbeleid	480
	A. Begrotingsresultaten 1995 en begrotingscontrole 1996	480
	B. De 'scharnierbegroting' voor 1997	482
	C. De begrotingsmaatregelen	485
	D. Kamerdebat en swapoperaties	487
IV.	Het werkgelegenheids- en het sociaal beleid	488
	A. De uitvoering van het 'Meerjarenplan' en het 'Toekomstplan' - Geen sociaal akkoord	488
	B. Maatregelen in de socialezekerheidssector	493
V.	De 'affaires' en het justitiebeleid	497
	A. De zaken-Dutroux en-Cools	497
	B. Politieke reacties en maatregelen	500
	C. De zaak-Di Rupo	505
	D. Overige gerechtelijke affaires	508
VI.	Het buitenlands en defensiebeleid	510
	A. Buitenlandse politiek	510
	B. Landsverdediging	512
VII.	Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen	513
VIII.	De evolutie in de politieke partijen	517

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 1996

door Mark DEWEERDT

Licentiaat in de Politieke wetenschappen
Politiek redacteur bij De Financieel-Economische Tijd

Drie grote thema's beheersten het politieke leven: het Toekomstplan voor de Werkgelegenheid, de 'EMU-begroting' voor 1997, gekoppeld aan een 'modernisering' van de sociale zekerheid, en de politieke gevolgen van enkele kindermoorden (de zogenaamde zaak-Dutroux).

Tijdens de eerste maanden van het jaar trachtte eerste minister Debaene met werkgevers en vakbonden een 'Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid' te sluiten, maar een ontwerpakkoord stuitte op verzet van de basis van de socialistische vakbond ABVV. De regering nam de afspraken over in haar 'Toekomstplan voor de Werkgelegenheid'. Voor de uitvoering daarvan maakte zij gebruik van bijzondere machten. Ook voor de uitvoering van de 'Maastricht-begroting' en de 'modernisering' van de sociale zekerheid vroeg en kreeg de regering van haar parlementaire meerderheid bijzondere machten.

In het najaar ging de grootste aandacht van de regering naar hervormingen bij politie en gerecht. Zij reageerde daarmee op de fouten en tekortkomingen in de werking van het politionele en justitiële apparaat die door de zaak-Dutroux aan het licht waren gekomen. In december bracht de zaak-Di Rupo het kabinet zelf in moeilijkheden.

I. Het Toekomstplan voor de Werkgelegenheid

Het kabinet-Debaene had bij zijn aantreden aangekondigd tegen eind 1995 de krachtlijnen voor de hervorming van de sociale zekerheid te zullen trekken en die in de eerste helft van 1996 nader in te vullen, en vervolgens, op basis van een advies van de sociale partners, werk te zullen maken van een nieuwe wet op de concurrentiekracht. Enkele kleine incidenten in de regering, stakingen bij de Spoorwegen en groeiende onrust in andere overheidsdiensten hadden dat werkschema overhoop gebaald. Begin december 1995 had eerste minister Debaene beslist voorrang te geven aan het berstel van de rust in de openbare sector.

In de eerste weken van 1996 stelde de premier de hervorming van de sociale zekerheid opnieuw uit, door ze te koppelen aan de sanering van de overheidsfinanciën - en dus aan de begroting voor 1997 - en aan tewerkstellingsmaatregelen waarover hij met vakbonden en werkgeversorganisaties een ambitieus 'Toekomstcontract voor de werkgelegenheid' wilde sluiten. Het was de bedoeling, zo liet hij weten, dat de drie 'grote dossiers' - overheidsfinanciën, sociale zekerheid en werkgelegenheid - tegen het einde van het jaar hun beslag zouden krijgen.

A. Een sociaal akkoord bij de NMBS en voor de ambtenaren

De raad van bestuur van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS) had in oktober 1995 een herstructureringsplan aangenomen om, in het licht van de vrijmaking van de Europese spoorwegmarkt (juli 1997), de over-

levingskansen van de maatschappij veilig te stellen. Aan de overheid werd voor de komende tien jaar 200 miljard frank extra gevraagd. De loonlasten zouden in dezelfde periode met 165 miljard frank verminderd worden, onder meer door het personeelsbestand te reduceren van 42.000 naar 33.300 en door vijf jaar na elkaar bij een indexaanpassing één procent loonsverhoging in te houden. Dat laatste zou neerkomen op een inlevering door het personeel van 70 miljard frank. De vakbonden reageerden furieus op het plan en organiseerden nationale en provinciale stakingen, die vooral in de maand december het treinverkeer ontredderden.

Op 5 januari 1996 gingen de spoorwegdirectie en de vakbonden voor het eerst aan tafel zitten om een oplossing te zoeken voor het conflict. De mededeling van de NMBS-directie dat zij bereid was 7 à 10 miljard frank van de inlevering te schrappen en te willen praten over een bruggpensioenregeling voor de spoormannen bracht een lichte dooi in de relaties met de bonden. De Spoorwegtop kon die toezeggingen doen omdat minister van Verkeerswezen Michel Daerden had laten weten dat het jaarlijkse investeringskrediet zou worden verhoogd tot 23 miljard frank, de exploitatievergoeding vanaf 1997 zou worden geïndexeerd (12 miljard frank extra) en de financiering van het hst-project zou worden gewaarborgd.

Ondanks de tegemoetkomingen van de directie verliepen de verdere gesprekken met de vakbonden stroef. Pas tijdens de onderhandelingsronde van 1 februari groeide er consensus over een voorstel om het personeelsbestand tot 35.000 in te krimpen tegen het jaar 2005, de arbeidstijd geleidelijk te verminderen tot 36 uur per week tegen 1999, de productiviteit met 7,5% te verhogen in de periode 1996-1998 en een looninlevering van 1,65% door te voeren per 1 april 1996. Hoewel de christelijke bond liet weten geen genoegen te nemen met het voorstel, werd een week later een 'protocol van sociaal akkoord 1996-1998' op papier gezet en aan de vakbondsleden ter goedkeuring overgemaakt. Zoals verwacht aanvaardde de socialistische ACOD het protocol met een ruime meerderheid, maar werd de tekst door de christelijke CVCC met een even ruime meerderheid verworpen. De raad van bestuur van de NMBS negeerde de afwijzing door de christelijke bond en keurde het akkoord op 15 februari goed. Treinbestuurders die bij de christelijke bond waren aangesloten, verstoorden nog een paar dagen met 'spontane' acties het treinverkeer, maar uiteindelijk legde de CVCC zich bij de feiten neer.

Het akkoord bij de NMBS had een gunstige invloed op de lopende gesprekken die de federale regering en de gewest- en gemeenschapsregeringen voerden met de overheidsbonden. Op 18 januari was het 'Comité A', het hoogste overlegorgaan van de openbare sector, een eerste keer bijeengekomen om de grieven te bespreken waarvoor de ambtenaren op 13 december 1995 in Brussel hadden betoogd: de toenemende privatisering of uitbesteding van diensten; de vervanging van statutaire door contractuele personeelsleden; de onzekerheid over de toekomst van de pensioenen. De vakbonden van het overheidspersoneel hadden voor 26 januari een 24-urenstaking aangekondigd.

Namens de federale regering en de gewest- en gemeenschapsregeringen, die met elkaar overleg hadden gepleegd, las premier Dehaene op de bijeenkomst van 18 januari een 'gemeenschappelijke principesverklaring' voor, waarin zij er zich toe verbonden onderhandelingen te beginnen over arbeidsherverdeling en arbeidstijdvermindering, voorrang te geven aan de statutaire tewerkstelling en het ambtenarenstatuut te respecteren. In de verklaring werd niet expliciet naar de pensioenkwestie verwezen, maar in een eigen nota wees Dehaene op de 'speci-

ficiteit' van het ambtenarenpensioen, tot bijkomende tevredenheid van de vakbonden die de geplande staking afbliezen.

Het Comité A kwam op 8 februari opnieuw bijeen om de uitvoering van vroegere sociale akkoorden te evalueren en om afspraken te maken over de onderhandelingen over een nieuw akkoord. Verdere vergaderingen hadden plaats op 14 maart en 24 april. Op 8 mei ondertekenden premier Dehaene en minister van Ambtenarenzaken André Flahaut met vertegenwoordigers van de overheidsbonden een akkoord met algemene afspraken over bijkomende maatregelen voor arbeidsherverdeling en arbeidsduurvermindering (veralgemening van de halftijdse loopbaanonderbreking en vervroegde halftijdse pensionering; verlenging van het recht op loopbaanonderbreking van 5 naar 6 jaar; verruiming van de vierdaagse werkweek), over voorrang voor statutaire tewerkstelling en over de 'minimale rechten' van de ambtenaren, ongeacht de overheid waarvoor ze werken. De nadere invulling van het akkoord zou gebeuren tijdens onderhandelingen met de diverse regeringen. Afsproken werd over de loonregeling voor 1997-1998 tegen het einde van het jaar een afzonderlijk akkoord te sluiten.

B. Van 'Toekomstcontract' naar 'Toekomstplan'

Na de vergadering van de ministerraad van 1 februari nodigde de regering vakbonden en werkgevers uit voor een 'breed overleg over een ambitieus toekomstcontract voor de werkgelegenheid'. Premier Dehaene had zich blijkbaar laten inspireren door het 'Bündnis für Arbeit und zur Standortsicherung' dat bondskanselier Helmut Kohl de week voordien met de Duitse vakbonden en werkgevers had gesloten. Helemaal verrassend was zijn oproep nochtans niet, want de vakbonden klaagden er al enige tijd over dat de regering meer aandacht had voor de begrotings- dan voor de werkloosheidscijfers. De sociale partners reageerden positief op de oproep.

Het 'banenoverleg' begon op 12 februari. In een gemeenschappelijke verklaring, die voldoende vaag werd gehouden om de meningsverschillen tussen werkgevers en werknemers toe te dekken, betuigden alle partijen hun goede wil om 'een gunstig kader voor meer werk' te scheppen. De verklaring gaf vier wegen aan om de economie aan te zwengelen: versterking van de concurrentiekracht; herstel van de consumptieve bestedingen; oprichting, groei en continuïteit van (vooral kleine en middelgrote) bedrijven; exportbevordering. Voorts somde de tekst tien formules op om de groei arbeidsintensiever te maken. Het ging om onder meer arbeidsherverdeling, beperking van het aantal overuren, bestrijding van het zwartwerk, jobcreatie in de sociale economie en buurtdiensten, versoepeling van de arbeidsorganisatie, loonkostenverlaging en een betere afstemming van vorming en opleiding op de behoeften van de arbeidsmarkt.

Op 16 februari onderzochten regering en sociale partners hoe zij het 'Toekomstcontract' zouden invullen. Zij spraken af rond vijf thema's te werken: een werkgelegenheidsnorm, de relatie tussen loonmatiging en tewerkstelling, de relatie tussen arbeidsherverdeling en flexibiliteit enerzijds en tewerkstelling anderzijds, loonkostenverlaging en jobcreatie voor risicogroepen en in de non-profitsector.

De Europese Commissie strooide op 23 februari zand in het raderwerk van het sociaal overleg. Commissaris Karel van Miert gaf de Belgische regering nog enkele weken de tijd om 'Maribel', de verlaging van de sociale werkgeversbijdragen, aan te passen aan de bezwaren van de Commissie, die ermee dreigde een inbreukprocedure op gang te brengen. 'Maribel' was in 1981 bedacht om door

een verlaging van de werkgeversbijdragen in de bedrijven met handarbeiders de werkgelegenheid veilig te stellen. In 1992 en 1993 was de maatregel uitgebreid tot de exportgerichte industriesectoren, het internationaal vervoer en de tuinbouw ('Maribel-bis' en 'Maribel-ter'). De Europese Commissie had de regering al herhaaldelijk laten weten dat een lastenverlaging voor uitsluitend exportbedrijven concurrentievervalsend was.

De dreiging van de Europese Commissie lokte negatieve reacties uit bij de werkgeversorganisatie VBO, die alternatieve loonkostenverlagende maatregelen eiste. De socialistische vice-premiers Elio di Rupo (PS) en Johan vande Lanotte (SP) suggereerden loonkostenverlagende maatregelen voortaan afhankelijk te maken van het behoud of de toename van de werkgelegenheid, maar de CVP-ministers Herman van Rompuy (Begroting en vice-premier), Karel Pinxten (Landbouw en KMO's) en Miet Smet (Arbeid) verwierpen dergelijke 'bureaucratische en dirigistische regelingen' en wezen een koppeling van loonkostenverlaging aan tewerkstelling af. Na zijn terugkeer van een reis naar het Verre Oosten kon premier Dehaene er de socialistische regeringspartners op 5 maart van overtuigen geen werkgelegenheidsgaranties te verbinden aan een Maribel-alternatief en te zoeken hoe een lastenvermindering op een budgettair neutrale wijze kon worden uitgebreid tot de hele bewerkende en verwerkende industrie.

Op de derde bijeenkomst van het 'banenoverleg' (4 maart) werd overeengekomen dat informele werkgroepen zouden trachten de meningsverschillen weg te werken.

Meningsverschillen, zo bleek op 13 maart, waren er ook in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB). Voorzitter Robert Tollet bevestigde dat de gesprekken die hij de voorbije maanden met de sociale partners had gevoerd over de concurrentiekracht waren vastgelopen. Binnen de CRB was overlegd over een nieuwe wet op de concurrentiekracht, ter vervanging van de wet uit 1989 die eind 1996 zou aflopen. De vakbonden hadden een compromis afhankelijk gemaakt van een ruimer werkgelegenheidsakkoord en het dossier zodoende doorgeschoven naar het 'banenoverleg'. In het rapport dat hij op 13 maart aan de CRB overhandigde, beperkte Tollet zich tot enkele persoonlijke suggesties om de loonkosten te beheersen.

De vierde gespreksronde (18 maart) eindigde met de toezegging van bonden en werkgevers, bij hun bestuursorganen na te gaan of het rapport van Tollet en een nota van premier Dehaene als uitgangspunt voor verdere gesprekken konden dienen. Volgens beide teksten zouden de loonkosten in België niet sneller mogen stijgen dan bij de drie belangrijkste concurrenten (Duitsland, Frankrijk en Nederland). Tollet pleitte ervoor de loonindexering te handhaven, maar ze te verrekenen in de totale toegestane nominale loonstijging. Dehaene stelde voor dat sectoren of bedrijven die zich niet aan de loonnorm houden, hun Maribelvoordeel zouden verliezen. Bedrijven die bijkomende arbeidsplaatsen scheppen, zouden worden beloond. In zijn nota koppelde de premier de versterking van de concurrentiekracht aan het sluiten van CAO's over zowel arbeidsherverdeling als versoepeling van de arbeidsmarkt.

Op het overleg van 27 maart bleek dat vakbonden en werkgevers bereid waren voort te praten, ook al was het enthousiasme voor de voorstellen van Tollet en Dehaene niet bijster groot. Het halfjaarlijkse verslag van de CRB over de concurrentiepositie, dat diezelfde dag werd vrijgegeven, leerde intussen dat de Belgische bedrijven in 1995 een stukje hadden teruggewonnen van het marktaandeel dat zij sinds 1987 aan hun vijf belangrijkste handelspartners verloren hadden.

Op 3 april zaten regering en sociale partners opnieuw aan de gesprekstafel. Voor de middag verliep het overleg vlot. Voor het eerst kwamen concrete maatregelen ter sprake over onder meer arbeidsherverdeling en versoepeling van de arbeidsmarkt. Na de middag kwam de loonnorm ter sprake en stokten de onderhandelingen.

De daaropvolgende weken effenden informele contacten het pad naar de slotronde van het banenoverleg. Na een marathonvergadering van 16 uur stond in de vroege ochtend van 18 april het 'Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid' op papier. De regering en de sociale partners verklaarden daarin de ambitie te hebben 'het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen te halveren binnen een termijn van vijf tot zes jaar, dus tegen het begin van de volgende eeuw', door het economisch draagvlak te versterken en de tewerkstellingsintensiteit van de economische activiteit te verhogen.

Inzake de versterking van het economisch draagvlak namen de sociale partners akte van enkele regeringsinitiatieven, die in een bijlage bij het akkoord werden toegelicht. Zij hadden betrekking op het stimuleren van investeringen en wetenschappelijk onderzoek, de aanmoediging van risicokapitaal, de bevordering van de uitvoer, het herstel van de particuliere consumptie en de vermindering en vereenvoudiging van administratieve formaliteiten.

Om de tewerkstellingsintensiteit van de economie te verhogen, stemden de regering en de sociale partners in met de krachtlijnen van de herziening van de wet op de concurrentiekracht, die eveneens in een bijlage bij het akkoord werden uiteengezet. De loonontwikkeling in België zou 'op preventieve wijze' worden afgestemd op die in Duitsland, Frankrijk en Nederland. Het mechanisme van de automatische indexaanpassing van de lonen zou worden gehandhaafd. Op basis van een technisch advies van de CRB zou in een sociaal akkoord de maximale beschikbare marge voor de evolutie van de nominale loonkosten worden vastgelegd. Die zogenaamde loonnorm zou zowel de verwachte indexaanpassingen omvatten als de resterende ruimte voor reële loonsverhogingen en andere maatregelen die de arbeidskosten per werknemer verhogen, inclusief arbeidsduurverkortingen met loonbehoud. Als de sociale partners er niet in zouden slagen een akkoord te sluiten over de loonnorm, zou de regering een bemiddelingsvoorstel uitwerken. De regering zou zelf maatregelen kunnen nemen als de loonnorm overschreden wordt of 'in uitzonderlijke omstandigheden'.

Het akkoord zei expliciet dat winstdeling buiten de loonkosten en dus ook buiten de loonnorm valt. Winstbewijzen zouden evenwel alleen per CAO ingevoerd kunnen worden, en uitsluitend in sectoren die een tewerkstellingsakkoord hebben gesloten en in ondernemingen waarvan de werkgelegenheid tegenover het voorgaande jaar is toegenomen. Fiscaal zouden de winstbewijzen als dividenden behandeld worden, sociaal echter als loon. Op winstbewijzen zouden met andere woorden sociale bijdragen, vennootschapsbelasting en roerende voorheffing moeten worden betaald, maar geen personenbelasting.

Andere tewerkstellingsbevorderende maatregelen zouden in sociale akkoorden worden vastgelegd. Het 'Toekomstcontract' somde er enkele op. Voor het centraal akkoord 1997-1998 ging het om de bevordering van deeltijdarbeid en de loopbaanonderbreking, de vermindering van de arbeidsduur tot 39 uur per week tegen eind 1998, de berekening van de arbeidstijd op jaarbasis en de invoering van het deeltijds brugpensioen.

Volgens het akkoord zou 'op een termijn van 5 tot 6 jaar worden gestreefd naar een gelijkshakeling van de socialezekerheidsbijdrage met deze van onze belang-

rijkste drie handelspartners'. In afwachting daarvan zouden de bestaande lastenverlagingen (plus-één-plan, voordeelbanenplan voor langdurig werklozen, jongerenbanenplan,...) worden behouden. Voor de aanpassing van 'Maribel-bis' en 'Maribel-ter' (waartegen de Europese Commissie op 27 maart een formele inbreukprocedure had ingeleid) werd voor een 'lineaire' oplossing gekozen. De vermindering van de werkgeversbijdrage zou worden uitgebreid tot de hele werkende en verwerkende nijverheid, de landbouw en de transportsector. De CRB zou verder zoeken naar een middel om door een vermindering van de werkgeversbijdrage het scheppen van nieuwe jobs en de arbeidsherverdeling aan te moedigen - een voorstel dat vice-premier Di Rupo al enige tijd propageerde. Minderinkomsten voor de sociale zekerheid zouden worden gecompenseerd door 'alternatieve financiering'.

Regering en sociale partners beloofden dat jaarlijks 30.000 jongeren een eerste werkervaring zouden kunnen opdoen. Ten slotte zou de regering het scheppen van nieuwe arbeidsplaatsen in de social-profitsector en van 'nieuwe activiteiten voor de opvang van nieuwe maatschappelijke behoeften' in de hand werken.

Al op 19 april keurde de ministerraad het 'Toekomstcontract' formeel goed. Bij het VBO reageerden enkele sectorfederaties (Fabrimetal, textiel, bouw) terughoudend. De vakbondsbasis leek haar onderhandelaars niet te volgen. De ontwerpakte kreeg een lauw tot kritisch onthaal; men vond het engagement van de werkgevers om nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen te zwak en onvoldoende afdwingbaar. Om het syndicale ongenoegen niet nog meer aan te wakkeren, stelde de regering het 'conclaf' van de begrotingscontrole-1996 uit van 27-28 april tot 4-5 mei. Dat bijkomende besparingsmaatregelen pas na de 1-meivieringen zouden worden genomen, kwam bovendien de socialistische regeringspartijen niet slecht uit.

De kleinere liberale vakbond ACLVB stemde op 23 april als eerste met het 'Toekomstcontract' in. Twee dagen later gaf ook de werkgeversorganisatie VBO haar fiat. De Nationale Confederatie voor het Bouwbedrijf was afwezig; ze protesteerde daarmee tegen het feit dat de bouwsector niet onder de bijgestuurde Maribel viel.

Nog op 25 april verwierpen de Waalse vleugel van de socialistische vakbond ABVV en de Franstalige christelijke bediendenbond CNE het 'Toekomstcontract'. Toen 's anderendaags de socialistische bediendenbond BBTK en de metaal- en de voedingscentrale van het ABVV hetzelfde deden en de pers melding maakte van groeiend verzet in de christelijke vakbond ACV, leek het lot van het 'Toekomstcontract' bezegeld.

Op 29 april wees het nationaal comité van het ABVV het 'Toekomstcontract' voor de 'Werkgelegenheid' 'in zijn huidige vorm' op één onthouding na eenparig van de hand. De bond somde zeven punten op waarover hij opnieuw wilde onderhandelen, onder meer de controle van en de sancties op de tewerkstellingsverbintenissen, de loonnorm (waar arbeidsherverdeling en arbeidsduurvermindering moeten worden buitengehouden) en de alternatieve financiering van de sociale zekerheid. De algemene raad van het ACV formuleerde gelijkaardige eisen, maar om nieuwe onderhandelingen mogelijk te maken, gaf de christelijke bond wel zijn goedkeuring aan het 'Toekomstcontract', zij het met een nipte meerderheid: 158 ja-stemmen, 147 neen-stemmen en 7 onthoudingen.

Meteen nadat het standpunt van de twee grote vakbonden bekend was geworden, tastte premier Dehaene de mogelijkheid van nieuwe onderhandelingen af.

De beide socialistische partijen en de PSC pleitten ervoor het overleg een laatste kans te geven, maar zowel de werkgevers als de CVP verzetten zich daartegen.

In een regeringsmededeling die hij voorlas in de Kamer van Volksvertegenwoordigers kondigde premier Dehaene op 30 april aan, dat de regering zelf maatregelen zou nemen die 'voortbouwen op de doelstellingen en de krachtlijnen van het ontwerp-Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid'. Opvallend was dat de premier niet meer over een 'halvering' van de werkloosheid tegen het begin van de 21ste eeuw, maar over een 'drastische beperking' sprak, en dat in de rondgedeelde bijlage bij de mededeling geen sprake meer was van winstdeelneming.

Dehaene zei dat de regering 'een beroep (zou) blijven doen op de inbreng van de sociale gesprekspartners om haar doelstellingen waar te maken'. Meer bepaald zou aan de CRB een advies over de loonnorm worden gevraagd en werden vakbonden en werkgeversorganisaties uitgenodigd te onderhandelen over een centraal akkoord over de loonvork (de maximale nominale loonstijging) voor de komende jaren en arbeids(her)verdeling.

Met de goedkeuring, meerderheid tegen oppositie, van een motie gaf de Kamer van Volksvertegenwoordigers op 2 mei de regering groen licht voor de uitvoering van wat voortaan het 'Toekomstplan voor de Werkgelegenheid' zou heten.

II. 'Kaderwetten' voor de 'Grote Dossiers'

A. De regering vraagt en krijgt bijzondere machten

Op 26 april, nog vóór het 'Toekomstcontract voor de Werkgelegenheid' formeel op een mislukking zou uitlopen, wist *De Standaard* te melden dat premier Dehaene en de voorzitters van de vier meerderheidspartijen waren overeengekomen dat de regering aan het parlement bijzondere machten zou vragen voor haar drie 'Grote Dossiers': de sanering van de overheidsfinanciën, de modernisering van de sociale zekerheid en de uitvoering van het 'Toekomstcontract', waarvan het er naar uit zag dat de sociale partners daarover geen akkoord zouden vinden.

Het bericht werd aanvankelijk als 'pure speculatie' afgedaan, maar het kreeg impliciete bevestiging toen de voorzitters van de SP, Louis Tobback, en de PS, Philippe Busquin, op 29 april bijzondere machten of 'volmachten' van de hand wazen, maar zeiden dat kaderwetten of programmawetten wel door de beugel konden. Volgens hen zou er tussen beide technieken een groot verschil bestaan. Bijzondere machten - waarmee de rooms-blauwe regering-Martens in de jaren tachtig had gewerkt en waartegen de socialistische toen storm hadden gelopen - stellen de regering in staat in de plaats van de wetgever een aantal zaken naar goedgevonden te regelen. Kaderwetten, aldus de socialistische voormannen, leggen algemene beginselen vast die naderhand met koninklijke besluiten worden ingevuld. CVP-voorzitter Johan van Hecke zei dan weer dat het onderscheid tussen bijzondere-machtenwetten en kaderwetten 'een semantische discussie' is.

In de regeringsmededeling die hij op 30 april in de Kamer voorlas, hield premier Dehaene zich nog op de vlakte. Hij zei alleen dat de regering het parlement zou vragen 'het wettelijk kader voor de uitvoering van de krachtlijnen (van het Toekomstplan voor de Werkgelegenheid) aan te nemen voor het zomerreces'. Pas later zou blijken dat de regering ook daarvoor bijzondere machten vroeg. In het debat over de regeringsmededeling (30 april) kwam het onderwerp enkele ke-

ren ter sprake. Zo zei SP-fractie leider Frank Vandenbroucke dat de eventuele kaderwetten 'geen blanco cheque' kunnen zijn. Op de 1-meiviering in Antwerpen zei SP-voorzitter Tobback dat zijn partij alleen wegens tijdnood met 'opdrachtwetten' zou instemmen.

Het duurde tot 9 mei vooraleer de regering bevestigde dat zij wilde regeren met bijzondere machten - al bleef zij, ter wille van de gevoeligheden aan socialistische zijde, officieel over 'kaderwetten' spreken. In de regeringsmededeling aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers waarin hij de maatregelen van de begrotingscontrole bekendmaakte (zie hoofdstuk III), zei premier Dehaene dat de regering 'tijdig en doeltreffend' de begroting voor 1997 wilde opstellen en daarom aan het parlement zou vragen haar in de mogelijkheid te stellen '1° de begroting-1996 nog in de loop van dit jaar bij te sturen onder meer bij tegenvallende internationale economische groei; 2° maatregelen te nemen die het realiseren van de begrotingsdoelstellingen voor 1997 mogelijk maken; 3° de uitvoering van de maatregelen op te volgen en, indien nodig, snel corrigerend op te treden'. Met dat laatste liet de premier duidelijk uitschijnen dat het kabinet ook nog in 1997 gebruik wilde maken van bijzondere machten.

Concreet zou de regering aan het parlement een ontwerp kaderwet voorstellen die de regering in staat moet stellen 'op alle domeinen van de openbare financiën de nodige maatregelen te nemen (inclusief wetswijzigingen) teneinde een overheidstekort van 3% van het BBP tot stand te brengen en het financieel evenwicht van de sociale zekerheid te waarborgen'. De kaderwet zou 'de te behandelen materies, de na te streven doelstellingen en de na te leven voorwaarden preciseren'.

Ook over de modernisering van de sociale zekerheid kondigde eerste minister Dehaene een ontwerp kaderwet aan. Volgens hem was dat aangewezen om de modernisering op 1 januari 1997 te kunnen laten ingaan 'en omwille van het zeer uitgebreid karakter van de wetgeving'. Volgens de premier zou de regering de sociale zekerheid 'op doordachte en planmatige wijze aanpassen aan de nieuwe economische, technologische en maatschappelijke omstandigheden', zonder de grondslagen ervan aan te tasten.

De premier ontkende dat het parlement aan de zijlijn werd gezet. Hij zei dat de volksvertegenwoordiging haar rol moet kunnen spelen, 'niet alleen naar aanleiding van de bespreking en de goedkeuring van de begroting voor 1997, maar tevens in de opvolging en bekrachtiging van de genomen maatregelen. Het laatste woord zal aan het parlement toebehoren'. Ook de modernisering van de sociale zekerheid zou volgens de premier 'in samenspraak met het parlement gebeuren', dat daarover 'een uitgebreid en grondig debat' zou kunnen voeren.

Tijdens het debat over de regeringsmededeling (10 mei) viel de oppositie scherp uit naar het kabinet, dat zij verweet 300 dagen te hebben gedraald en nu tijdnood inriep om het parlement buitenspel te zetten. De liberale partijen, die in de jaren tachtig zelf met bijzondere machten hadden geregeerd en zich op dat punt enigszins gedeisd hielden, trokken de fiscale kaart en betoogden dat de regering van plan was de belastingdruk te verhogen, wat zou indruisen tegen de 'fiscale stop' die de CVP had afgekondigd. De meerderheidspartijen zeiden te kunnen instemmen met het principe van de kaderwetten, mits die voldoende gedetailleerd zouden zijn en het kabinet de krachtlijnen van de geplande hervormingen in het parlement zou toelichten. CVP-fractie leider Paul Tant trok vooral fiscale krijtlijnen, zijn SP-collega Frank Vandenbroucke waarschuwde voor 'blinde sociale afbraak' en PS-fractievoorzitter Claude Eerdekens bepleitte de invoering

van een vermogensbelasting. Meerderheid tegen oppositie keurde de Kamer op 13 mei de vertrouwensmotie goed die aan het eind van het debat was ingediend.

Op 24 en 25 mei werd de regeringstop het eens over de, naar intussen duidelijk was geworden, drie ontwerp-kaderwetten die bij het parlement zouden worden ingediend over respectievelijk de begroting, de sociale zekerheid en het werkgelegenheids- en loonbeleid. De ministerraad keurde de teksten op 28 mei goed en stuurde ze voor advies naar de Raad van State.

In het advies over de ontwerp-begrotingswet of -EMU-wet, dat op 6 juni bekend werd, bevestigde de Raad van State dat de regering zich met een opdracht-wet bevoegdheden kan laten toekennen die normaal de wetgever toekomen, maar dat die bevoegdheden 'precies en limitatief' omschreven moeten worden. Volgens de Raad was dat in het voorliggende wetsontwerp niet het geval. De Raad noemde de bevoegdheidsdelegatie 'vaag en bijna onbepert' en de bevoegdheid die aan de regering werd gegeven 'overdreven algemeen'. De Raad merkte voorts op, dat een bijzondere-machtenperiode van 15 maanden erg lang is en dat het aangewezen is dat ook de Senaat het wetsontwerp zou goedkeuren, aangezien ook 'bicamerale' materies door de wet geregeld kunnen worden. De regering hield met het advies nauwelijks rekening.

Het advies van de Raad van State over het wetsontwerp over de modernisering van de sociale zekerheid bevatte eveneens kritiek op de ruime bevoegdheid die de regering zich liet toekennen. De Raad had er ook moeite mee dat een tekst over de modernisering van de sociale zekerheid veel bepalingen over de gezondheidszorg bevatte die met die modernisering geen uitstaans hadden. De regering hield met die opmerking rekening en haalde de bepalingen over de gezondheidszorg uit het wetsontwerp: er zouden aparte ontwerpen over worden ingediend.

Het advies over de ontwerp-kaderwet inzake de werkgelegenheid en de concurrentiekracht was van louter technische aard. De tekst die de regering bij het parlement indiende, hield gedeeltelijk rekening met de adviezen die de NAR en de CRB op 23 mei hadden uitgebracht over respectievelijk de bepalingen over flexibiliteit en arbeidsherverdeling en over de loonnorm. Dat het ABVV de adviezen niet had goedgekeurd (zie hoofdstuk IV), was voor de regering geen reden om de andere sociale partners helemaal in de kou te laten staan. Op hun vraag de loonnorm in te vullen en de toegang tot het brugpensioen te versoepelen in de bouwsector en voor ploegenarbeiders met nachtdienst, ging de regering echter niet in.

De bespreking van de drie ontwerp-kaderwetten in de Kamer van Volksvertegenwoordigers begon op 12 juni. Daags voordien had de voltallige Kamer na een rumoerig debat de procedureknoop doorgehakt die de fractieleiders niet hadden kunnen ontwarren. De oppositie, die de drie ontwerpen in één bijzondere commissie wilde behandelen, moest de duim leggen voor de meerderheid. Die stuurde de ontwerp-kaderwet over de begroting naar de commissie voor Begroting en Financiën; voor de overige twee ontwerp-kaderwetten werden twee bijzondere commissies opgericht.

In de commissies begon de oppositie - die naast het voorzitterschap van ten minste één van de bijzondere commissies had gegrepen - een regelrechte procedureslag, met onder meer urenlange discussies over de wenselijkheid hoorzittingen te organiseren. Op 13 juni werden de debatten opgeschort. Nadat de fractieleiders op 17 juni afspraken hadden weten te maken over de organisatie van de commissiewerkzaamheden, kon de inhoudelijke bespreking van de regerings-teksten beginnen. De ontwerp-kaderwetten over de sociale zekerheid en de werk-

gelegenheid en concurrentiekracht werden op 27 juni goedgekeurd, die over de begroting op 28 juni.

Tijdens de plenaire debatten, die op 3 juli begonnen, trachtte de oppositie nogmaals de werkzaamheden te vertragen. Zo werden op de ontwerp kaderwet over de sociale zekerheid meer dan 400 amendementen ingediend, waarover het advies van de Raad van State werd gevraagd. Op de ontwerp kaderwet over de begroting dienden VLD en PRL samen 2.400 amendementen in.

De VLD trok tijdens het debat over de ontwerp kaderwet over de sociale zekerheid enkele keren de communautaire kaart. Op 3 juli verweet Pierre Chevalier de PS dat zij door haar immobilisme bij de hervorming van de sociale zekerheid Vlaanderen dwong te kiezen voor het 'Tsjechisch scenario' van de afscheiding. Een week later, vlak voor over het ontwerp zou worden gestemd, hekelde Rik Daems opnieuw het 'immobilisme' van de PS. De kritiek, in een periode waarin op diverse Guldensporenvieringen voor meer (fiscale) autonomie voor Vlaanderen werd gepleit, schoot PS-fractie leider Eerdekens in het verkeerde keelgat. Hij waarschuwde de Vlamingen voor het 'avontuur' van de onafhankelijkheid en dreigde met de aansluiting van Wallonië bij Frankrijk.

Het incident klonk na in de kamerzitting van 12 juli, die bedoeld was om een algemeen debat over het gebruik van kaderwetten te houden. Eerdekens riep de Vlamingen op de Walen niet langer te beledigen en als parasieten af te schilderen, en te aanvaarden dat fiscale autonomie en splitsing van de sociale zekerheid uitgesloten zijn.

Op 15 juli keurde de Kamer de ontwerp kaderwet over de werkgelegenheid en de concurrentiekracht goed. Met de goedkeuring, eveneens meerderheid tegen oppositie, van de ontwerp kaderwet over de begroting zette de Kamer op 20 juli een punt achter bijna zes weken felle woordenstrijd en konden de kamerleden op reces vertrekken.

De Senaat, die van zijn evocatierecht gebruik maakte, hield van 22 tot 25 juli een debat over de drie ontwerp kaderwetten, die ongewijzigd werden aangenomen. Om tijd te winnen, hadden de senatoren de teksten al vanaf 3 juli 'informeel' besproken in commissie.

B. De inhoud van de drie kaderwetten

De drie kaderwetten werden bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 1 augustus 1996.

De wet van 26 juli 1996 'streckende tot realisatie van de budgettaire voorwaarden tot deelname van België aan de Europese Economische en Monetaire Unie', kortweg de EMU-wet genoemd, gaf de regering de bevoegdheid tot 31 augustus 1997 'teneinde de toetreding van België tot de Europese Economische en Monetaire Unie mogelijk te maken' maatregelen te nemen om: het bedrag van alle directe of indirecte staatsuitgaven te wijzigen; de belastingen, taksen, rechten, retributies, accijnzen, boeten en andere ontvangsten te wijzigen of te vervangen; alle vormen van oneigenlijk gebruik en misbruik te bestrijden en een correcte inning van de ontvangsten te waarborgen; het financieel evenwicht van de sociale zekerheid te waarborgen; een alternatieve financiering van de sociale zekerheid te realiseren met een 'breder participatie van het geheel van de inkomens'; de instellingen van openbaar nut, de openbare instellingen en de instellingen waarin de Staat een meerderheidsparticipatie heeft op te heffen, te reorganiseren, om te vormen of samen te smelten; roerende en onroerende activa

van de Staat of participaties van de Federale Participatiemaatschappij over te dragen.

De maatregelen die de regering bij koninklijk besluit zou nemen, zouden geen afbreuk mogen doen aan de zwakste inkomens, de inspanningen billijk moeten verdelen binnen en over de verschillende sociale categorieën en inkomensvormen en het werkgelegenheidsbeleid moeten versterken. De besluiten zouden de bestaande wetten kunnen opheffen, aanvullen, wijzigen of vervangen, maar zij mochten niet in strijd zijn met de kaderwet over de modernisering van de sociale zekerheid.

De wet verplichtte de regering op drie verschillende tijdstippen bekrachtigingswetten aan het parlement voor te leggen: vóór 1 oktober 1996 bij de indiening van de begroting voor 1997, in het voorjaar 1997 ter gelegenheid van de begrotingscontrole en vóór 1 oktober 1997.

De wet van 26 juli 1996 'tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels', kortweg de sociale kaderwet genoemd, greep grotendeels letterlijk terug naar het regeerakkoord en bevatte ook enkele principes die al in de zogenaamde wet-Dhoore uit 1981 stonden.

De wet 'beoogt de modernisering van de sociale zekerheid en de vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels, rekening houdend met de maatschappelijke veranderingen en de demografische ontwikkeling alsmede met de nieuwe behoeften die hieruit voortspruiten'. Zij ging uit van volgende principes:

- de vrijwaring van het stelsel van de sociale zekerheid (SZ) dat sociale verzekering verenigt met solidariteit tussen personen;
- de verzekering van een duurzaam financieel evenwicht van de SZ;
- de bevestiging van het belang van alternatieve financiering om de arbeidskosten te verminderen;
- de versterking van het gezamenlijk beheer van alle takken van de SZ;
- de modernisering van het beheer van de SZ door een vereenvoudiging van de administratieve verplichtingen en de 'responsabilisering' van de sociale parastatalen;
- de verhoging van de controle op de ontwijking van sociale bijdragen en de versterking van de strijd tegen misbruiken en sociale fraude;
- de vrijwaring en zo mogelijk verbetering van de levensstandaard van de mensen die van minimale SZ- en bijstandsuitkeringen leven.

De wet garandeerde uitdrukkelijk de koppeling van de sociale uitkeringen aan het indexcijfer van de consumptieprijzen.

Over de financiering van de SZ bepaalde de wet dat jaarlijks ten minste 104,490 miljard frank (te indexeren) van de btw-opbrengst toegewezen wordt aan de SZ. De rijkstoelage aan de SZ werd vastgesteld op 192 miljard frank voor het werknemersstelsel en op 38,130 miljard frank voor het zelfstandigenstelsel; ook die bedragen worden jaarlijks geïndexeerd. Voor bedrijven die hun aantal werknemers verhogen, zou de bijdragevoet van de SZ-werkgeversbijdrage kunnen worden verlaagd, mits in alternatieve financiering wordt voorzien.

Voor de gezondheidszorg legde de wet de groei van de uitgaven vast op maximum 1,5% per jaar (reëel). Dat zou worden gerealiseerd door de verdere 'res-

ponsabilisering' van alle partijen die bij de gezondheidszorg betrokken zijn, door de inperking van de autonomie van de Algemene Raad, het hoogste Riziv-orgaan, en door maatregelen als een aanpassing van de sociale en fiscale franchise, een verdere echelonering van de gezondheidszorg en de uitbouw van een centraal medisch dossier.

Inzake de pensioenen zou er geleidelijk worden gestreefd naar de gelijkschikking van de rechten voor mannen en vrouwen (wat neerkomt op een inlevering voor de vrouwen), gelijktijdig met de gelijkberechtiging van de vrouwen in de andere takken van de SZ. De solidariteitsbijdrage op de hogere pensioenen kon worden opgetrokken, het recht op het minimumpensioen uitgebreid.

De wet voerde de mogelijkheid in het systeem van de 'klusjesdiensten' (plaatselijke werkgelegenheidsagentschappen of PWA) om te vormen tot volwaardige buurtdiensten, zoals de socialisten vroegen.

Over de kinderbijlagen stond in de wet weinig meer dan het principe van de modernisering en aanpassing 'aan de gewijzigde maatschappelijke omstandigheden'.

De bijzondere machten van de sociale kaderwet liepen tot 30 april 1997. Het parlement diende de besluiten vóór 31 december 1997 te bekrachtigen.

De wet van 26 juli 1996 'tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen' gaf uitvoering aan het 'Toekomstplan voor de werkgelegenheid'. Zij bepaalde dat de CRB en de NAR tweemaal per jaar, vóór 31 januari en vóór 1 juli, gezamenlijk verslag moeten uitbrengen over de ontwikkeling van de werkgelegenheid en de loonkosten in België en in de referentie-lidstaten Duitsland, Frankrijk en Nederland. Vóór 30 september van elk jaar moet de CRB bovendien een technisch verslag uitbrengen over de maximale beschikbare marges voor de loonkostenontwikkeling. Op basis van die verslagen leggen de sociale partners om de twee jaar, vóór 31 oktober, in een centraal akkoord werkgelegenheidsmaatregelen en de maximale marge voor de loonkostenontwikkeling vast. Als de sociale partners daar niet in slagen, kan de regering een bemiddelingsvoorstel doen; als ook dat mislukt, kan het kabinet bij koninklijk besluit zelf de loonnorm vaststellen en werkgelegenheidsmaatregelen nemen. Binnen dat algemene kader sluiten de sectoren (vóór 31 maart) en de bedrijven (voor 31 mei) tweejarige cao's over de werkgelegenheid en de loonkostenontwikkeling. Alle akkoorden bevatten een bijsturingsmechanisme voor het geval aan het einde van het eerste cao-jaar blijkt dat de loonkosten sneller stijgen dan in de referentie-lidstaten.

Om de werkgelegenheid te bevorderen bevatte de wet maatregelen over het voltijds brugpensioen (tot eind 1997 vanaf 55 jaar, tot eind 1998 vanaf 56 jaar) en het halftijds brugpensioen, verlengde zij de bestaande banenplannen voor werklozen en de vermindering van de werkgeversbijdragen voor nieuw aangeworven werknemers, voerde zij de 'annualisering' van de arbeidstijd in en schiep zij de mogelijkheid de deeltijdarbeid en de uitzendarbeid te bevorderen en de arbeidsduur te verminderen tot 39 uur per week tegen 1 januari 1999.

III. Het begrotingsbeleid

A. Begrotingsresultaten 1995 en begrotingscontrole 1996

De regering deelde op 3 januari mee dat het begrotingsjaar 1995 afgesloten werd met een tekort van 290,1 miljard frank, tegenover 313,1 miljard in 1994.

Het gezamenlijke overheidstekort (rijk, gewesten en gemeenschappen, lokale besturen, sociale zekerheid) bedroeg 4,5% van het bruto binnenlands product (BBP), tegenover 5,3% in 1994, en lag 0,2 procentpunten boven de doelstelling (4,3%). Volgens de regering was dat verschil het gevolg van het verbod van de Europese Commissie de opbrengst van privatiseringsoperaties in het financieringstekort te verrekenen. Volgens de nationale rekeningen, die op 21 juni werden gepubliceerd, bedroeg het totale tekort echter maar 4,1%, het laagste cijfer sinds 1974.

Op 18 januari maakte het ministerie van Financiën bekend dat de rijksschuld in 1995 met 193,8 miljard frank was gestegen tot 9.529,5 miljard frank. Het was de kleinste stijging sinds 1977. De gezamenlijke overheidsschuld werd op ca. 11.000 miljard frank becijferd.

Op 12 februari ging met de 'bilaterale gesprekken' tussen minister van Begroting Van Rompuy en de vakministers de jaarlijkse begrotingscontrole van start. De begroting voor 1996 die het parlement eind 1995 had goedgekeurd, vertoonde een tekort van 222 miljard frank. De regering hoopte het totale financieringstekort (rijk, gewesten en gemeenschappen, lokale besturen en sociale zekerheid) al te beperken tot 3% van het BBP, het cijfer dat volgens het Verdrag van Maastricht in 1997 moet worden gehaald om te kunnen toetreden tot de Europese Economische en Monetaire Unie (EMU).

Sinds de goedkeuring van de begroting was duidelijk geworden dat de economie in 1996 trager zou groeien dan de 2,2% waarvan het kabinet was uitgegaan. Het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR), dat de federale regering adviseert, verlaagde op 16 februari zijn groeioprognose tot 1,6%, maar bij de begrotingscontrole zou de regering het bij 1,5% houden. Een meevaller was dan weer, dat het INR de kortetermijnrente naar beneden herzag (3,2 in plaats van 4,6%). Volgens Van Rompuy zou het volstaan 20 tot 30 miljard frank te snoeien om de 3%-doelstelling te bereiken.

Over die doelstelling zaaide premier Dehaene op zaterdag 23 maart enige verwarring. De BRTN-radio berichtte dat Dehaene tijdens een debat op een CVP-studiedag had beklemtoond dat het 3%-streefcijfer volgens het Verdrag van Maastricht pas in 1997 moet worden gehaald. Over het voornemen van de regering al in 1996 op een tekort van 3% uit te komen, had de premier met geen woord gerept. Van Rompuy reageerde onmiddellijk. Hij zei dat van het regeringsvoornemen niet kon worden afgeweken. Nog diezelfde avond liet Dehaene weten dat hij op geen enkel ogenblik de doelstelling voor 1996 ter discussie had gesteld. Na het weekeinde liet men in regeringskringen verstaan, dat het 'geen ramp' zou zijn als het tekort over 1996 lichtjes boven de 3% uitkwam. In het najaar zou de regering uiteindelijk een tekort van 3,3% aanvaarden.

Het traditionele 'begrotingsconclaaf' duurde amper één dag (4 mei). Premier Dehaene deelde de (inmiddels al uitgelekte) resultaten op 9 mei aan de Kamer van Volksvertegenwoordigers mee. Om het financieringstekort tot 3% te beperken, nam de regering voor ongeveer 25 miljard frank 'pijnloze' maatregelen. Er werd 7,5 miljard frank bespaard op de primaire uitgaven (uitgaven exclusief rentelasten), die daardoor 'voor de eerste keer in de begrotingsgeschiedenis' (2 miljard frank) lager lagen dan het jaar voordien. De besparing gebeurde hoofdzakelijk door een lineaire vermindering met 5% van de werkingskosten van de departementen. In de sociale zekerheid werd door een strikte toepassing van de groeionorm (1,5%) voor de ziekteverzekering 3 miljard frank en door een herziening van de internationale terugbetalingsverdragen 1,5 miljard frank bespaard. Door een betere inning van de bijdragen en door de reserves aan te spreken, werd het tekort met nog eens 5 miljard frank verminderd. De rest zou worden gedicht

door het Riziv bijna 7 miljard frank extra niet-fiscale ontvangsten toe te schuiven. Het ging hoofdzakelijk om de rente op de opbrengst van een recente goudverkoop door de Nationale Bank (5 miljard) en om 1,1 miljard frank extra dividenden van de Federale Participatiemaatschappij. Door de lagere rentelasten, ten slotte, hoopte de regering 1,5 miljard frank te besparen op de rijksschuld.

Op 21 mei maakte het ministerie van Financiën bekend dat een bankenconsortium 116.809 (of 16,6% van de) aandelen van Distrigas naar de beurs zou brengen tegen 28.000 frank per stuk. De beursgang, tegen de zin van hoofdaandeelhouder Tractebel, zou de overheid 950 miljoen frank opleveren, het verschil tussen de opbrengst van de beursintroductie en de prijs die Tractebel bij de privatisering van de NIM (die de helft van de Distrigas-aandelen bezat) had betaald. De regering had, via de overheidsholding FIM (Federale Investeringsmaatschappij), een aankoopoptie op 16,6% van de Distrigas-aandelen die Tractebel in bezit had. Op 16 februari had zij beslist de optie te lichten. De inschrijving op de Distrigas-aandelen begon op 3 juni en werd al na één dag afgesloten; het aanbod was verscheidene malen overschreven.

B. De 'scharnierbegroting' voor 1997

Zelden is een begroting zo druk besproken als de begroting voor 1997, het 'toegangsticket' van België tot de EMU. Begin 1998 immers zou, op grond van de resultaten van het begrotingsjaar 1997, worden beslist welke lidstaten van de Europese Unie tot de EMU konden toetreden, en België wilde ten allen prijze tot het 'koppeloton' behoren. In een interview met het persbureau Belga (29 mei) waarschuwde gouverneur Fons Verplaetse van de Nationale Bank: 'Als België de trein van de Europese eenheidsmunt mist, komt de eenheid van het land in gevaar'.

Het lag aanvankelijk in de bedoeling van het kabinet de ontwerpbegroting vóór het zomerreces klaar te hebben. Door het besluit met bijzondere machten te werken en de trage parlementaire bespreking van de drie ontwerp-kaderwetten (zie hoofdstuk II), zou de begrotingsopmaak echter een werk van lange adem worden dat pas eind september werd beëindigd.

Tijdens de aanloop naar het begrotingsoverleg werd druk gespeculeerd over de omvang van de 'inspanning' en werden verschillende besparingsproefballonetjes losgelaten.

Op basis van de economische prognose van de Europese Commissie, die een groei van 2,3% verwachtte, zei minister van Begroting Van Rompuy op 16 mei dat er 60 miljard frank zou moeten worden 'gevonden' om het financieringstekort te beperken tot 3% van het BBP. De VLD repliceerde dat het om 120 tot 150 miljard frank ging, onder meer omdat voor 46 miljard frank eenmalige maatregelen in de begroting voor 1996 door structurele maatregelen zouden moeten worden vervangen.

In zijn jaarverslag, dat op 29 mei werd vrijgegeven, riep de Hoge Raad van Financiën de overheid op geen genoeg te nemen met een tekort van 3%, maar een 'beperkte veiligheidsmarge' in te bouwen en het tekort te verminderen tot 2,8%. Voorts drong de Hoge Raad aan op een bijkomende vermindering van de schuldgraad van 1,3% van het BBP, of ca. 110 miljard frank, om op het pad te blijven van de vermindering van de schuld tegen 2018 tot 60% van het BBP, een van de andere criteria van het Verdrag van Maastricht voor toetreding tot de EMU.

Uit de reeds vermelde gegevens van het INR over het financieringstekort voor 1995 (4,1% in plaats van 4,5% van het BBP) leidde vice-premier Di Rupo op 5 juni af dat een structurele inspanning in 1997 van 30 tot 40 miljard zou volstaan om het tekort tot 3% te beperken. Van Rompuy antwoordde dat het nog te vroeg was om een cijfer te noemen.

Op 10 juni suggereerde Di Rupo dat een belasting op bits (geheugeneenheden in de informatica) 10 tot 100 miljard frank kon opbrengen, die konden worden aangewend als alternatieve financiering van de sociale zekerheid. Zijn voorstel oogstte vooral in Vlaanderen, dat in multimedia verder staat dan Wallonië, kritiek. De Vlaamse minister van Economie, Eric van Rompuy, dreigde met een belangen- en bevoegdheidsconflict.

Drie dagen later kante minister van Financiën Philippe Maystadt zich in *La Nouvelle Gazette* (13 juni) tegen een eenmalige vermogensbelasting, waarop vanuit PS-hoek werd aangedrongen, maar zei hij een belasting op het eigen vermogen van bedrijven, die 10 miljard frank kon opbrengen, wel te zien zitten. Maystadt pleitte ook voor de vervanging van het kadastraal inkomen als belastbare basis van de onroerende inkomsten door de netto-huurinkomsten. Tegen dat voorstel, dat hij twee weken later zou herhalen en bijval kreeg van de SP, trokken de Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wivina Demeester, en de CVP-kamerfractie van leer. Demeester zag er een 'recuperatie van fiscale bevoegdheden door de federale regering' in.

Op 29 juni keurde het PS-congres een resolutie goed, waarin de invoering van een vermogenskadaster werd bepleit als middel om 'de snelle en efficiënte invoering van een belasting op de grote vermogens mogelijk te maken'. Daarmee legde de PS er zich bij neer dat er in 1997 geen vermogensbelasting zou komen. Di Rupo verdedigde op het congres de invoering van een algemene sociale bijdrage (ASB), een idee dat minister van Financiën Maystadt (PSC) al enige tijd verdedigde en dat ook steun vond bij de SP, maar waar de CVP niet warm voor liep. De ASB zou op alle inkomens worden geheven en enkele bestaande sociale bijdragen vervangen.

Minister van Begroting Van Rompuy temperde op 1 juli het belastingdebat. De regering had afgesproken dat zij de belastingdruk niet zou laten uitstijgen boven het niveau van 1987, het laatste jaar waarin de liberalen meeregeerden. Tot dan toe was ervan uitgegaan dat de fiscale en parafiscale druk in 1987 47,1% van het BBP bedroeg en in 1995 46%, zodat er een 'marge' voor nieuwe belastingen was van 1,1% van het BBP of 80 miljard frank. Recente gegevens van het INR gaven volgens Van Rompuy andere cijfers, meer bepaald 46,6 resp. 46,1%. De 'marge' bedroeg daardoor hooguit 40 miljard frank.

In de toelichting die de ministers Van Rompuy en Maystadt op 2 juli in een senaatscommissie gaven over het ontwerp van EMU-kaderwet, lieten zij uitschijnen dat de regering de suggestie van de Hoge Raad van Financiën zou volgen en het financieringstekort in 1997 tot 2,8% zou beperken. Dat zou neerkomen op een 'inspanning' van 80 miljard frank. PS-voorzitter Philippe Busquin zei op 15 juli dat de PS zich aan de 3% van het regeerakkoord hield.

Op 10 juli gaf minister van Economische Zaken Di Rupo de 'economische begroting' voor 1997 van het INR vrij. De groei werd daarin op 2,1% geraamd, 0,9 procentpunten meer dan het inmiddels verder naar beneden bijgestelde cijfer voor 1996 (1,2%). De inflatie zou niet boven de 1,9% uitstijgen, de langetermijnrente zou dalen tot 6,3%, de kortetermijnrente zou op 4,1% blijven steken.

Met de gewesten en de gemeenschappen sloot de federale regering op 19 juli een samenwerkingsakkoord over de begrotingsdoelstellingen voor de periode 1996-1999 (*Belgisch Staatsblad 19 maart 1997*). Daarin zegden de deelstaten toe hun tekort in 1997 te beperken tot 38,1 miljard frank, of 0,6% van het BBP. Voor Vlaanderen ging het om 13,2 miljard frank, voor Wallonië om 11 miljard, voor de Franse Gemeenschap om 9,6 miljard en voor Brussel om 4,3 miljard. Tegen 1999 zou het tekort van de deelstaten en de lokale besturen helemaal moeten zijn weggesmolten. Volgens het akkoord zouden de gewesten de gemeenten aansporen de opbrengst van de voor 1997 voorziene beursgang van het Gemeentekrediet bij voorkeur aan te wenden voor de vermindering van hun schuld.

Nadat de Senaat op 24 juli de ontwerp-kaderwetten had goedgekeurd, zette de regeringstop op 25 juli het 'begrotingsconclaaf' in. De werkzaamheden bleven beperkt tot een eerste aftastende ronde van de verschillende dossiers. Discussie was er vooral over het verwachte tekort in de sociale zekerheid. Het Beheerscomité raamde het tekort op 35 miljard frank, 10 miljard meer dan waarvan tot dan toe was uitgegaan. Minister van Sociale Zaken Magda de Galan vond dat de uitgaven overschat en de inkomsten onderschat waren. Minister van Begroting Van Rompuy, die zich eerder al voorstander had getoond van forse ingrepen in de sociale zekerheid, vond het cijfer van 35 miljard dan weer aan de lage kant. De regering gaf een werkgroep de opdracht de kwestie uit te klaren.

Op 2 augustus schortte het kabinet zijn begrotingswerkzaamheden op tot 26 augustus. Op een persconferentie wuifde premier Dehaene berichten over meningsverschillen in de coalitie of een impasse op het begrotingsconclaaf weg. Volgens hem had de regering een vruchtbare week achter de rug, waarin zij de basis had gelegd voor de opmaak van de begroting. Dehaene zei dat hij maar twee vervaldagen had: 'Op 1 oktober moet ik met mijn beslissingen in het parlement verschijnen en vóór het jaareinde moeten de besluiten in het Staatsblad staan'.

Na een korte vakantie keerden premier Dehaene en de topministers op 26 augustus naar Brussel terug om het overleg over de begroting en de aanverwante dossiers (sociale zekerheid en werkgelegenheid) voort te zetten, maar ook om een antwoord te zoeken op de beroering die intussen was ontstaan door de zogenaamde zaak-Dutroux (zie hoofdstuk V).

De gesprekken op Hertoginnedal gingen in hoofdzaak over de sociale zekerheid. Op 5 september werden de ministers het eens over een besparingspakket van 15 miljard frank in de ziekteverzekering. Moeilijker en gevoeliger lag de hervorming van het pensioenstelsel, die noodzakelijk was om te vermijden dat vanaf 2003, wanneer de babyboom-generatie de arbeidsmarkt zal beginnen te verlaten, de pensioenuitgaven pijlsnel de hoogte inschieten. Uit perslekken bleek dat de regering werkte aan de gelijkschakeling van de pensioenregeling voor vrouwen met die voor mannen. Met een kleine betoging vóór de poorten van Hertoginnedal waarschuwden de vakbonden op 13 september tegen te verre gaande ingrepen in de sociale zekerheid.

Tegen half september kwam er meer duidelijkheid over de omvang van de 'begrotingsinspanning'. Het zou gaan om 100 tot 105 miljard frank, verdeeld over de sociale zekerheid (45 miljard), besparingen op de uitgaven (30 miljard) en nieuwe inkomsten (30 miljard).

Naarmate in de laatste week van september steeds meer beslissingen van het Hertoginnedal-overleg uitlekten, namen ook de afwijzende reacties toe, onder meer van de Bond van Grote en Jonge Gezinnen (tegen een 'belasting op kinderen') en de Belgische Vereniging van Beursvennootschappen (tegen de belasting

van materiële effectentransacties). De vakbonden staken op 26 september met een 'interprofessionele actiedag' nogmaals een waarschuwend vinger op tegen al te drastische besparingen in de sociale zekerheid.

Nadat de regering het op 26 september eens was geworden over de pensioenhervorming, bracht zij op 30 september alle elementen van het Hertoginnedalconclaaf samen. In een Algemene Beleidsverklaring stelde premier Dehaene op 1 oktober de Kamer van de uitkomst in kennis.

Hij zei dat de begroting voor 1997 een 'scharnierbegroting' is, die België een plaats in de EMU verzekert, de staatsschuld vermindert, de sociale zekerheid moderniseert en ruimte schept om een grondig justitie- en veiligheidsbeleid te voeren. Dat laatste was een verwijzing naar de maatregelen die de regering al had genomen of in het vooruitzicht stelde als reactie op de zaak-Dutroux. De premier gaf toe dat de sanering van de openbare financiën de voorbije jaren te zeer de politieke agenda had beheerst en er te weinig aandacht naar maatschappelijke problemen was gegaan. Maar, zei hij, 'de omstandigheden dwongen ons daartoe' en gezonde staatsfinanciën zullen ruimte scheppen om 'de kwaliteit van het bestaan' weer op de agenda te zetten en te werken aan meer veiligheid, een moderne justitie, meer werk en minder armoede. 'Zoals het in een democratie hoort', zal de begroting weer een beleidsinstrument in plaats van een doel op zich worden, beloofde de premier.

C. De begrotingsmaatregelen

In de ontwerpbegroting voor 1997 raamde de regering de inkomsten op 1.466,9 miljard frank, de uitgaven op 1.679,6 miljard frank, het tekort van de schatkistverrichtingen op 11,2 miljard frank en het financieringstekort op 223,9 miljard frank. Om het tekort tot dat bedrag te beperken had zij officieel voor 80 miljard frank maatregelen genomen: 17 miljard in de uitgaven van de federale overheid, 23 miljard in de uitgaven van de sociale zekerheid en 23 miljard aan fiscale, 7 miljard aan parafiscale en 10 miljard aan niet-fiscale ontvangsten. In feite bedroeg de begrotingsinspanning 101 miljard frank, want de regering had de opbrengst van de verlenging van de niet-indexering van de belastingschalen tot eind 1998, de extra accijnsinkomsten als gevolg van een prijsverhoging van tabak, de verkoop van gouden munten en enkele 'meevallers' niet in haar rekening opgenomen.

Volgens de regering zou het totale financieringstekort (rijk, sociale zekerheid, gewesten en gemeenschappen, gemeenten en provincies) 2,9% van het BBP bedragen en dus onder de Maastricht-norm liggen. Minister van Begroting Van Rompuy beklemtoonde dat de voorzichtige macro-economische hypothesen (groei van slechts 2,1% en kortetermijnrente van 4,1%) een bijkomende waarborg boden dat de Maastricht-norm kon worden gehaald. Hij wees er ook op, dat de saneringsmaatregelen structureel waren, waardoor het financieringstekort de volgende jaren steeds verder onder de 3%-grens zou zakken (2,5% in 1998, 2% in 1999 en 1,6% in 2000).

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste begrotingsmaatregelen die het kabinet had genomen.

De *uitgaven van de federale overheid* zouden met 17 miljard frank worden verminderd door onder meer de forfaitaire subsidie aan De Post te vervangen door een vergoeding tegen marktprijs en de pensioenbijdragen van de Staat te verminderen (5,3 miljard), door de subsidies aan de overheidsbedrijven vier- in plaats

van driemaandelijks te storten (5,8 miljard), door de kredieten voor landsverdediging en voor internationale betrekkingen met telkens 1 miljard frank te verlagen, door de subsidie aan het Niras met 1 miljard en de investeringsuitgaven met 700 miljoen te verminderen.

Het leeuwendeel van de vermindering van de *uitgaven in de sociale zekerheid* (23 miljard) kwam van de *gezondheidszorg* (19,6 miljard). Het ging om onder meer de verlaging of verdere blokkering van de prijs van de geneesmiddelen en de herziening van de terugbetalingsregels van magistrale bereidingen (5,2 miljard), het uitstellen van een reeks in het vooruitzicht gestelde initiatieven (3,8 miljard) en de beperking van de indexering van de artsenhonoraria (2,7 miljard). De ziekenhuizen kregen 2,4 miljard minder, onder meer door de versnelde sluiting van ten minste 1.300 bedden, de verhoging van de erkenningsnormen en de beperking van de opnameduur. Door de ziekenhuispatiënt te laten bijdragen in de kostprijs van radiologische onderzoeken, zou de overheid 1,2 miljard frank besparen. Diverse technische maatregelen waren goed voor nog eens 2,8 miljard.

In de sector van de *ziekte-uitkeringen* werd van nieuwe regels voor vergoedingen van samenwonende invaliden en een strengere controle op de arbeidsongeschiktheid een besparing van 1 miljard frank verwacht.

Op de *werkloosheid en de brugpensioenen* hoopte de regering 1,5 miljard frank te besparen. Daarvan zou 1 miljard komen van de afoming van de helft van de bijdrage van 0,2 procent die de bedrijven betalen voor de tewerkstelling en opleiding van risicogroepen. De werklozen en bruggepensioneerden zouden 500 miljoen moeten inleveren. Voor samenwonende oudere werklozen werd de werkloosheidsvergoeding beperkt tot 50% van het vroegere loon vanaf 55 jaar en 55% vanaf 58 jaar. Tegelijk werd de vergoeding voor samenwonende oudere werklozen tussen 50 en 55 jaar opgetrokken van 42,5 naar 45%. Voor bruggepensioneerden werd de inhouding van 1% voor de RVA verhoogd tot 3%.

Op de *kinderbijslagen* zou een half miljard frank worden bespaard. De leeftijdstoelage voor het eerste (soms ook het enige) kind werd gehalveerd, maar alleen voor kinderen die nog geen leeftijdstoelage kregen, met andere woorden die nog geen 6 jaar waren. De halvering geldt niet voor gezinnen die een gewaarborgde kinderbijslag krijgen en voor gezinnen met een belastbaar inkomen onder de 550.000 frank. Voorts zou de derde en laatste leeftijdstoelage voortaan worden uitgekeerd vanaf de leeftijd van 18 in plaats van 16 jaar.

Door onder meer een herziening van de sterftetabellen kon bij de *werknemerspensioenen* 700 miljoen frank worden bespaard.

De *fiscale ontvangsten* werden met 23,2 miljard frank verhoogd, in hoofdzaak door:

- de invoering van een taks (0,2%) op de levering van effecten aan toonder (4 miljard);
- de invoering van een heffing (0,06%) op spaardeposito's, kapitaal van erkende coöperaties en verzekeringskapitalen (1,2 miljard);
- de verscherping van de strijd tegen de fiscale en parafiscale ontwijing, meer bepaald wat de definitief belaste inkomens, de onderkapitalisatie, de in de tijd gespreide belasting van meerwaarden en de verkrijging van de meerderheid in verlieslatende ondernemingen betreft (5,5 miljard);
- de gelijkschakeling van het stelsel van de verworpen uitgaven in de rechtspersonenbelasting met dat van de vennootschapsbelasting (2,1 miljard);

- de verhoging van het kadastraal inkomen op onroerende goederen die niet als eigen woning worden gebruikt en het belasten van de meerwaarde op onroerend goed (500 miljoen);
- de verhoging van de accijnzen op benzine (tweemaal 1 frank, op 7 oktober resp. 30 december 1996), bier (1 frank op 1 november 1996) en sterke drank (12 frank op 1 oktober 1996) (11,2 miljard).

Bij de *niet-fiscale ontvangsten* (opbrengst 11,7 miljard) werd 7 miljard verwacht van een beter beheer en een valorisatie van staatsgebouwen en -terreinen en 3,1 miljard van de bijdrage die De Post zou betalen in ruil voor de toekomstige integrale dekking van de pensioenen door de Staat.

Om de *parafiscale inkomsten* met 6,7 miljard frank te verhogen, werd een werkgeversbijdrage ingevoerd op bedrijfswagens (4 miljard). Werkgevers (5%) en jobstudenten (2,5%) moeten voortaan een sociale bijdrage betalen op het loon (800 miljoen). Aan de zelfstandigen werd door een verhoging van de sociale bijdrage 1,9 miljard frank gevraagd.

De regering nam daarnaast enkele maatregelen om te voldoen aan het Maastricht-criterium over 'een voldoende verlaging' van de overheidsschuld. Zij haalde 222 miljard frank uit de reserves die de Nationale Bank had aangelegd met de opbrengst van de verkoop van een deel van haar goudvoorraad en besliste voor nog eens 70 miljard frank van haar participaties in overheidsbedrijven (ASLK, Landbouw- en Beroepskrediet,..) te verkopen. Een doelmatiger beheer van de financiële activa van de overheid zou 75 miljard frank opbrengen; meer bepaald zouden gemeenschappen, gewesten en parastatale instellingen worden aangespoord hun kasoverschotten in overheidspapier te beleggen. Door die maatregelen, samen goed voor 367 miljard frank, zou de schuldratio in 1997 dalen tot 127% van het BBP, tegenover nog 137% in 1993.

Ondanks de besparingen vond de regering toch nog ruimte voor wat zij 'positieve maatregelen' noemde. Voor de verlaging van de sociale bijdragen in de sociale sector (ziekenhuizen, gezins- en bejaardenhulp...) trok de regering 1,5 miljard frank uit. Dat geld moest worden gebruikt om bijkomende aanwervingen te doen. De regering sprak van 4.500 jobs.

Het btw-tarief voor snijbloemen werd verlaagd van 21 naar 6%. (kostprijs 2,4 miljard frank). Daarmee kwam een einde aan een slepend meningsverschil tussen de Kamer, waar een meerderheid van parlementsleden al langer een verlaging wilde doordruwen, en minister van Financiën Maystadt, die de verlaging in Europees verband wilde realiseren. De taks op de aandelen van beursgenoteerde ondernemingen werd afgeschaft (600 miljoen frank minderinkomsten), voor wetenschappelijk onderzoek en de industriële luchtvaartprogramma's werd 400 miljoen extra vrijgemaakt, Justitie kreeg 2,5 miljard frank meer en diverse sociale correcties zouden 800 miljoen frank kosten.

D. Kamerdebat en swap-operaties

De Kamer van Volksvertegenwoordigers hield op 2 oktober een debat over de Algemene Beleidsverklaring. Als eerste spreker slaagde VLD-voorzitter Herman de Croo erin de aandacht van 'de begroting van de eeuw' af te leiden naar onregelmatigheden bij het beheer van de rijksschuld. De Croo, die citeerde uit brieven van het Rekenhof, onthulde dat de Schatkist van 1989 tot 1992 bij swap-operaties had gespeculeerd tegen Europese munten en dat het daarbij geleden wisselkoersverlies was opgelopen tot 44,3 miljard frank.

De beschuldigingen van De Croo zaaiden verwarring bij de meerderheid. Eerst premier Dehaene en nadien minister van Financiën Maystadt, die in Washington was voor een vergadering van het IMF, bevestigden de swap-operaties (waarbij geld dat in een sterke munt en tegen een lage rente wordt geleend, wordt gebruikt om hoogrentende beleggingen te doen in een zwakke munt), maar zij zeiden dat de swaps tot de monetaire crisis van 1992 een 'courant instrument voor een dynamisch en actief schuldbeheer' waren. Volgens Maystadt zou de Schatkist netto 34 miljard frank verliezen in de hypothese dat alle swap-leningen op dat ogenblik zouden worden terugbetaald. Dat cijfer hield rekening met de 10 miljard frank rentewinst die de Schatkist tot dan toe op de swap-operaties had gemaakt.

Ondanks deze geruststellende verklaringen kon de liberale oppositie er de meerderheid van overtuigen het debat over de beleidsverklaring uit te stellen tot Maystadt, die vervroegd uit Washington terugkeerde, nadere uitleg zou hebben gegeven.

Maystadt werd op 3 oktober eerst ondervraagd in de kamercommissie voor Begroting en Financiën en nadien in de plenaire vergadering. Hij beklemtoonde dat het actieve schuldbeheer 70 miljard frank per jaar opbracht en noemde de arbitrageswaps in dat kader 'marginaal'. Het echte verlies zal pas blijken wanneer de aangegane leningen in de periode 1998-2002 vervallen (in maart 1997 was het potentiële verlies verminderd tot 15 à 18 miljard frank). De minister wees erop, dat de swap-operaties steeds vermeld werden in de jaarverslagen over de staatsschuld en dat hij in juni aan het Rekenhof, op diens suggestie, had toegezegd het parlement van het potentiële verlies op de hoogte te brengen. In de commissie had de eerste voorzitter van het Rekenhof - dat kritiek kreeg omdat het niet eerder het parlement had ingelicht - gezegd dat een ambtenaar van de Schatkist het Rekenhof had gewaarschuwd.

Aan het eind van het debat in de plenaire vergadering stemde de meerderheid een motie van de oppositie weg waarin gevraagd werd het debat over de Algemene Beleidsverklaring verder uit te stellen tot er volledige klaarheid was over de swap-affaire. Meteen daarna begon de eigenlijke bespreking van de beleidsverklaring, die geen nieuwe elementen aan het licht bracht en in de ochtend van 4 oktober werd besloten met de goedkeuring, meerderheid tegen oppositie, van een vertrouwensmotie.

Vóór de stemming zei premier Dehaene nog dat de hervorming van de sociale zekerheid niet voltooid was. In de pensioensector stonden nog de hervorming van de ambtenarenpensioenen (voor 30 april 1997) en de uitbouw van een 'tweede pijler' (extra-legale bedrijfspensioenen) op het programma. In de gezondheidszorg zou het zaak zijn de groei van de uitgaven onder controle te houden, aldus Dehaene.

Het debat over de eigenlijke ontwerpbegroting had in de tweede week van december plaats, maar werd helemaal overschaduwd door de Di Rupo-affaire (zie hoofdstuk V).

IV. Het werkgelegenheids- en het sociaal beleid

A. De uitvoering van het 'Meerjarenplan' en het 'Toekomstplan' - Geen centraal akkoord

Parallel met de voorbereiding van de begroting voor 1996 had het kabinet-Dehaene in 1995, bij ontstentenis van een akkoord tussen werkgevers en werkne-

mers, een 'Meerjarenplan voor de Werkgelegenheid' uitgewerkt, waarvoor 7 miljard frank ter beschikking was. Ter uitvoering van het plan nam de regering in 1996 volgende maatregelen:

- deeltijdse loopbaanonderbreking: op 8 maart keurde de ministerraad een besluit goed, dat ook andere vormen dan vol- of halftijdse loopbaanonderbreking mogelijk maakt. Ook bestaansminimumtrekkers kwamen, naast volledig vergoede werklozen, van dan af in aanmerking om een loopbaanonderbreker te vervangen.

- lage-lonenmaatregel: per 1 april 1996 werd de grens van het 'lage loon' waarvoor verlaagde werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid gelden, opgetrokken van 52.800 tot 60.700 frank bruto per maand. De kostprijs daarvan werd geraamd op 4 miljard frank.

- sociale balans: in het kader van de evaluatie van het werkgelegenheidsbeleid worden de ondernemingen verplicht in hun jaarrekening een overzicht te geven van de ontwikkeling van hun personeelsbestand, de federale steun die zij gekregen hebben en de opleidingen die werden gevolgd. Aanvankelijk zou de 'sociale balans' een afzonderlijk, 120 rubrieken tellend verslag zijn, maar na protest van de werkgeversorganisaties tegen de 'administratieve rompslomp' werd het document geïntegreerd in de jaarrekening.

De uitvoering van het 'Toekomstplan voor de Werkgelegenheid' is, als gevolg van meningsverschillen tussen de sociale partners enerzijds en onderling tussen de vakbonden anderzijds, grotendeels het werk geweest van de regering alleen.

Al na de mislukking van het overleg over het 'Toekomstcontract' (zie hoofdstuk I) reageerde het ACV korzelig op de houding van het ABVV. Luc Cortebeek, de topman van de Vlaamse ACV-vleugel, verweet de socialistische bond op 11 mei dat hij 'zijn verantwoordelijkheid niet heeft opgenomen' en 'telkens weer ten prooi valt aan interne verdeeldheid'. Kennelijk als reactie op de media-aandacht voor de gespannen verhoudingen tussen de twee bonden beklemtoonden ACV en ABVV in een gezamenlijk communiqué op 14 mei dat ze in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR) 'verder gezamenlijk zullen opkomen voor hun eisen inzake werkgelegenheid en sociale zekerheid'. Dat weerhield er ACW-voorzitter Theo Rombouts niet van in een Rerum-Novarumrede (15 mei) het ABVV nogmaals terecht te wijzen: 'Klagen en zagen kan iedereen. Het komt er op aan de klaagmuur de rug toe te keren en overeenkomsten af te sluiten'.

Intussen had premier Dehaene, zoals hij in zijn regeringsmededeling van 30 april had beloofd, aan de CRB een advies gevraagd over de loonnorm die hij in de ontwerp-kaderwet over de concurrentiekracht wilde opnemen. Aan de NAR werd om advies gevraagd over de werkgelegenheidsaspecten van dezelfde wet. De gesprekken in beide overlegorganen verliepen moeizaam. De enkele dagen uitstel die ze van de regering kregen bracht de sociale partners niet veel dichterbij elkaar. Op 24 mei brachten de NAR en de CRB weliswaar advies uit, maar het waren geen unanieme adviezen: de ABVV weigerde met de tekst akkoord te gaan. De twee andere bonden, ACV en ACLVB, en de werkgeversorganisaties schaarde zich wel achter de tekst, al waren zij het niet over alles eens geworden. Zo was er geen eensgezindheid over de manier waarop de loonkosten moeten worden berekend en over het doel van de verlaging van de socialezekerheidsbijdragen: de loonhandicap wegwerken, zoals de werkgevers vroegen, of rechtstreekse banen te schepen, zoals de vakbonden wilden. Zoals gezegd (hoofdstuk II) hield de regering in haar ontwerp-kaderwetten ten dele rekening met de niet-unanieme adviezen.

Per 1 juli werd de sociale vennootschap ingevoerd, een nieuwe vennootschapsvorm die het midden houdt tussen de klassieke winstgerichte vennootschappen (nv, bvba) en de vereniging zonder winstoogmerk (vzw). Sociale vennootschappen kunnen marktgerichte activiteiten ontwikkelen, maar moeten daarvoor een beroep doen op 'bijzonder moeilijk te plaatsen werkzoekenden' die ten minste twaalf maanden werkloos zijn en ten hoogste lager secundair onderwijs hebben gevolgd. Zulke vennootschappen genieten gedurende de eerste vier jaar een degressieve vermindering van de sociale bijdragen.

Op 23 juli, aan de vooravond van het begrotingsoverleg, ontving premier Dehaene de sociale partners, niet alleen om naar hun vragen over de regeringsplannen te luisteren, maar ook om hen de opdracht te geven op korte termijn aan te geven waar er kan worden bespaard in de sociale zekerheid en tegen 15 september een advies uit te brengen over de loonnorm voor 1997 en een plan van minister van Economische Zaken Di Rupo voor een arbeidsvriendelijke lastenverlaging, de zogenaamde TBT (tegemeetkoming voor bijkomende tewerkstelling).

De sociale partners stuurden op 6 september een technisch rapport van de CRB naar de regering door, waaruit bleek dat de reële loonkosten in de particuliere sector in 1997 en 1998 met maximum 2,5% mochten stijgen, inclusief de loonschaalverhogingen. In een begeleidende brief wezen vakbonden en werkgevers erop, dat ze van het rapport alleen maar akte hadden genomen. Enkele dagen later noemde de christelijke bond ACV de loonmarge te minimalistisch; voor de werkgeversorganisatie VBO was ze dan weer te ruim.

Informele gesprekken in de 'groep van tien' brachten de standpunten tussen werkgevers en bonden niet dichter bij elkaar, maar ook tussen de twee grote bonden groeide de kloof. Op 26 september, aan het einde van een veeleer matte actiedag van ACV en ABVV tegen het begrotingsbeleid van het kabinet-Dehaene, kwam het tijdens een nieuwe informele ontmoeting van de sociale partners tot een aanvaring tussen ACV-voorzitter Willy Peirens en diens ABVV-collega Michel Nollet, die onder druk van de Waalse vakbondsvleugel, de bediendenbond BBTK en de ambtenarenbond ACOD voor de harde lijn had gekozen. Peirens hield de weigering van de ABVV-top over loonmatiging te onderhandelen.

Nog op 26 september bracht de CRB een gemeenschappelijk advies uit over het TBT-plan van minister Di Rupo. De sociale partners zeiden daarin dat zij, gezien de vele vragen over de TBT, er de voorkeur aan gaven de bestaande tewerkstellingsakkoorden te verlengen.

Op 8 oktober begonnen de sociale partners de 'eerste officiële aftastende gesprekken' over een centraal akkoord voor 1997-1998, over onder meer de loonmatiging waarover ze in de CRB geen gemeenschappelijk advies hadden kunnen formuleren.

Het ABVV besliste op 22 oktober een nationale 24-urenstaking te houden op maandag 28 oktober, om de druk te verhogen op het overleg over een centraal akkoord. Het VBO zei dat de socialistische bond een 'bom' onder het overleg legde. Samen met de andere werkgeversorganisaties NCMV en UCM schortte het zijn deelname aan de onderhandelingen - die op 23 oktober formeel zouden beginnen - op. Het ACV was verbolgen over de eenzijdige beslissing van het ABVV. De christelijke bond riep zijn leden uitdrukkelijk op niet mee te staken. Binnen het ABVV distantiëerde de textielcentrale, die vooral in Vlaanderen sterk staat, zich van de stakingsactie.

Het 24-urenstaking van 28 oktober kende een zeer ongelijkmatig verloop. Het openbaar vervoer lag in bijna het hele land stil, in de Waalse industriegebieden

bleven de meeste grote bedrijven dicht, maar in Vlaanderen ondervond de particuliere sector nauwelijks hinder van de stakingsactie. De ABVV-leiding noemde de actie niettemin een 'groot succes'. Berichten over ideologische en communautaire spanningen binnen de bond werden weggewuifd.

Daags nadien zei het VBO bereid te zijn het sociaal overleg voort te zetten op voorwaarde dat er geen nieuwe stakingen kwamen en dat het ABVV met een duidelijk mandaat naar de onderhandelingen zou komen.

Op 31 oktober verstreek de termijn die vakbonden en werknemers, krachtens de kaderwet over de werkgelegenheid en de concurrentiekracht, hadden om een centraal akkoord te sluiten. Premier Dehaene gaf hen tijdens een ontmoeting op 4 november echter een maand respijt. De regering zag daarmee voorlopig af van de bemiddelingsopdracht die in de kaderwet was voorzien.

Tijdens de ontmoeting maakte de premier, vooral ten behoeve van het ABVV, duidelijk dat elke verhoging van de loonkosten, ook als gevolg van arbeidsduurvermindering, binnen de vast te leggen loonnorm valt. Vakbonden en werkgevers spraken af dat zij hun visie op het verdere verloop van de onderhandelingen op papier zouden zetten. De nota's zouden op 5 november, tijdens een avondbijeenkomst, met elkaar worden vergeleken.

In de loop van 5 november speelde het ABVV zijn onderhandelingsnota door aan de kranten, kennelijk met de bedoeling 's anderendaags een goede beurt te maken bij de leden. Het VBO, dat daar lucht van had gekregen, reageerde woedend, te meer daar de socialistische bond in de nota bleef vasthouden aan een eigen, erg ruime interpretatie van de loonnorm en bijkomende eisen over onder meer de verhoging van het minimumloon stelde. Het voor die avond geplande overleg sprong na twee uur af. De werkgeversorganisaties weigerden elk verder gesprek met het ABVV. De christelijke en de liberale bond lieten blijken niet opgezet te zijn met het gedrag van hun socialistische collega's. Het ABVV sprak van een 'georganiseerde hetze' en repliceerde dat de werkgevers, de regering en het ACV sinds 4 november zijn standpunt kenden en de nota bijgevolg geen verrassingen kon bevatten, maar ACV en werkgevers ontkenden dat dan weer. In de perscommentaren werd over het einde van het 'Belgisch overlegmodel' gesproken. Premier Dehaene betreurde dat de onderhandelingen waren afgesprongen. Hij stelde vast dat de sociale partners 'zich blijkbaar steeds moeilijker (kunnen) aanpassen aan wat er in de maatschappij van vandaag moet gebeuren'. Op 7 november verstrakte het ABVV zijn houding in de CRB: het weigerde zijn handtekening te plaatsen onder het definitieve advies over de TBT waarmee het op 26 september had ingestemd.

Volgens de kaderwet op de concurrentiekracht kwam met de mislukking van het overleg de regering aan zet. Zij had officieel tot 30 november, maar wegens de laattijdige publicatie van het betrokken besluit in feite tot 15 december de tijd om te bemiddelen tussen de sociale partners. Als dat niet lukte, kon zij zelf maatregelen nemen inzake de loonmatiging en de werkgelegenheid.

Premier Dehaene en de ministers Di Rupo en Smet begonnen op 13 november bilaterale gesprekken met de sociale partners, op basis waarvan de regering op 22 november een bemiddelingsvoorstel formuleerde. Volgens het kabinet zouden de nominale lonen in 1997-1998 met maximum 6,1% mogen stijgen (inclusief loonindexering en loonschaalverhogingen). De regeringsnota bevatte voorts een reeks formules voor arbeidsherverdeling, lastenverlaging en versoepeling van de arbeidsregels.

Op 23 november ontving premier Dehaene de sociale partners om zijn bemiddelingsvoorstel toe te lichten. De premier zei te hopen dat, ook al was er geen algeheel akkoord mogelijk, zij erin zouden slagen afzonderlijke akkoorden te sluiten over werkgelegenheidsmaatregelen.

De reacties waren gematigd positief; Het VBO leek zijn verzet tegen het cijfer van de loonnorm (6,1%) af te zwakken en te ijveren voor een ruime definitie van de norm. De bonden reageerden gezamenlijk; zij stelden een loonnorm van 6,5% voor, maar het ABVV legde er zich bij neer dat ook de kosten van de arbeidsherverdeling onder de loonnorm vielen.

De Europese Commissie, die België eerder al op de vingers had getikt voor de Maribel-maatregel (zie hoofdstuk I), kwam op 3 december andermaal roet in het eten gooien. Zij liet weten dat de wijzigingen die de regering in juni aan 'Maribel-bis' en 'Maribel-ter' had aangebracht (de uitbreiding van de lastenverlaging tot de hele bewerkende en verwerkende nijverheid, de landbouw en de transportsector), maar die nog niet van kracht waren, niet volstonden en nog altijd concurrentieverstorend waren. Zij dreigde ermee de maatregel te verbieden. De terugvordering van de ten onrechte toegekende lastenverlaging kon de bedrijven meer dan 20 miljard frank kosten.

Het VBO reageerde boos. Het zei dat de schrapping van de Maribel-maatregel de loonkosten in de betrokken sectoren met 2 tot 3% zou verhogen, waardoor de ruimte voor loonsverhogingen in 1997-1998 volledig zou verdwijnen. Minister van Arbeid Miet Smet zei dat in elk geval zou worden gezocht naar een oplossing om de terugvordering te vermijden. In 1997 zou de regering aan de Europese Commissie een nieuw Maribel-voorstel doen.

Op 10 december deelde de regering tijdens een ontmoeting met de werkgeversorganisaties mee, dat zij niet meer rekende op een alomvattend sociaal akkoord. Vier dagen later, op 14 december, slaagden de sociale partners er in de NAR ook niet in afspraken te maken over de verlenging van het lopende centraal akkoord en over een reeks werkgelegenheidsmaatregelen (loopbaanonderbreking, halftijds bruggpensioen,...).

De bal lag daarmee helemaal in het regeringskamp. Al op 17 december keurde de ministerraad vijf besluiten goed die uitvoering gaven aan de kaderwet over de werkgelegenheid en het concurrentievermogen. Zij hadden betrekking op de vaststelling van de loonnorm op 6,1%, de invoering van het halftijds bruggpensioen vanaf 58 (of 55) jaar en de verhoging, vanaf 1998, van de leeftijd van het voltijdse bruggpensioen tot 56 jaar, en het wettelijke recht op loopbaanonderbreking (maximum 3 jaar). Een vierde besluit tekende het kader uit voor sectorale en bedrijfsakkoorden over bijkomende tewerkstelling (via loopbaanonderbreking of halftijds bruggpensioen bovenop het wettelijke systeem, vrijwillige deeltijdse arbeid, collectieve arbeidsduurvermindering, flexibele werkroosters, beperking van overuren, bijkomende vorming), waarvoor de regering een lastenverlaging van 150.000 frank per bijkomende arbeidsplaats in petto had. Het vijfde besluit verlengde enkele delen van het centraal akkoord 1995-1996, onder meer de werkgeversbijdrage voor werkgelegenheid, vorming en kinderopvang. Op te merken valt, dat de regering pas in 1997 zou vastleggen hoe de loonkosten moeten worden berekend. Wel stuurde zij op 17 december een wetsontwerp naar het parlement, dat bepaalt dat nieuwe, belaste winstbewijzen buiten de loonnorm vallen.

Op de laatste kabinetszitting van het jaar keurde de regering nog vier maatregelen voor de selectieve verlaging van de sociale lasten goed: de 'sociale Maribel' van minister Smet (een bijdragevermindering van 13.000 frank per jaar en per

werknemers in de gezondheidssector en de maatschappelijke dienstverlening, die integraal moet worden gebruikt voor bijkomende aanwervingen); de 'tegenoetkoming voor bijkomende tewerkstelling' (TBT) van minister Di Rupo (progressieve vermindering van de werkgeversbijdrage naarmate de werkgelegenheid in de onderneming toeneemt); de herstructureringsmaatregel van minister Vande Lanotte (vermindering van de werkgeversbijdrage in bedrijven in moeilijkheden of in herstructurering die omschakelen op de 32-urige werkweek); het 'Plus-twee, plus-drie-plan' van minister Pinxten (bijdragevermindering voor een ondernemers die een tweede of derde werknemer in dienst neemt).

Eind 1996 telde België 459.338 uitkeringsgerechtigde volledig werklozen, ruim 45.000 minder dan een jaar voordien. De daling was ten dele het gevolg van de opleving van de economie in de tweede jaarhelft, maar vooral van een statistische ingreep. In januari had minister van Arbeid Miet Smet beslist dat werklozen boven de 50 jaar naar het stelsel van de niet-meer-werkzoekenden konden overstappen, zonder het risico te lopen van een schorsing als abnormaal langdurig werkloze. Het aantal oudere werklozen dat ervan ontslagen werd een nieuwe baan te zoeken, steeg daardoor van 70.000 begin 1996 naar 105.000 eind 1996.

B. *Maatregelen in de socialezekerheidssector*

SZ-begroting, artsenhonoraria en geneesmiddelensector

Op 23 juli, aan de vooravond van het begrotingsoverleg, vroeg premier Dehaene de sociale partners voorstellen te doen om 35 miljard frank te besparen om de uitgaven van de sociale zekerheid (SZ) in 1997 te kunnen beperken tot 1.272 miljard frank. Zoals voor de loonnorm (zie hierboven) liepen de standpunten van de vakbonden en de werkgevers uiteen. Het VBO en het NCMV gingen akkoord met de raming van het Beheerscomité van de SZ en drongen aan op structurele besparingsmaatregelen. Het ABVV en het ACV vonden de raming te somber; volgens de beide bonden zou het tekort 13 tot 14 miljard frank bedragen. De sociale partners slaagden er niet in een gezamenlijk advies uit te brengen, zodat de regering op eigen houtje een pakket besparingsmaatregelen afkondigde (zie hoofdstuk III).

Twee van die maatregelen werden later ingetrokken. Na protest van onder meer de Vereniging van Steden en Gemeenten en van de gewestregeringen besliste de regering op 8 november de rijkstoelage aan de OCMW's van de gemeenten met minder dan 35 bestaansminimumtrekkers toch niet te halveren. Het besluit de ziekenhuizen met minder dan 20 bedden te sluiten of te fuseren, vond na protest uit de sector en van de CVP evenmin doorgang. Op 6 december besliste de ministerraad de beddennorm te vervangen door een ander criterium: de minimale activiteit per dienst, die kleinere ziekenhuizen zou aanzetten tot specialisatie en samenwerking. De Nationale Raad voor Ziekenhuisvoorzieningen kreeg de opdracht tegen medio 1997 de 'activiteitsdrempels' vast te stellen.

Half november werd bekend dat de uitgaven van de ziekteverzekering in 1996 zo'n 22 miljard frank boven de begroting zouden uitkomen. Begin december was het verwachte tekort al opgelopen tot bijna 28 miljard frank (het zou, zo bleek in april 1997, uiteindelijk 23 miljard frank bedragen). Voor 1997 werd, ondanks de aangekondigde besparingsmaatregelen, een deficit van 22 miljard frank verwacht. Minister van Sociale Zaken Magda de Galan trok dat cijfer echter in twijfel en hield het op een tekort van 12 miljard frank.

Om een ontsporing te vermijden, sneed de regering op 20 december nog eens 10 miljard frank uitgaven weg. De ziekenhuizen zouden het met 2 miljard frank minder moeten doen, een bedrag dat werd gecompenseerd door een verhoging van het remgeld voor korte ziekenhuisopnames (1 tot 8 dagen). De verhoging van de heffing op de omzet van de geneesmiddelenindustrie van 3 naar 4% zou 600 miljoen extra opbrengen (die heffing was in 1995 ingevoerd en bedroeg aanvankelijk 2%; zij werd begin augustus 1996 verhoogd naar 3% omdat de prijsverlaging van alle terugbetaalbare geneesmiddelen met 2%, waartoe bij de opmaak van de begroting voor 1996 was besloten, maar 1,2 in plaats van 3 miljard frank zou opbrengen). Het gros van de besparingen (7,3 miljard) zou gebeuren door de erelonen van artsen, tandartsen en kinesitherapeuten vanaf 1 januari 1997 en gedurende ten minste zes maanden te blokkeren of te verminderen. Minister De Galan beklemtoonde dat het 'urgentieplan' nodig was tot op het ogenblik dat de structurele ingrepen vruchten zouden beginnen af te werpen.

De zorgverstrekkers reageerden furieus. De verenigingen van tandartsen en kinesisten riepen hun leden op de tarieven toe te passen die met de ziekenfondsen waren afgesproken. De artsenorganisaties gingen nog een stap verder: zij vroegen hun leden de erelonen voor consult en huisbezoek met 2% te verhogen en de tarieven voor de technische verstrekking niet te verminderen, zoals in de commissie artsen-ziekenfondsen was voorgesteld. Minister De Galan dreigde ermee zelf erelonen en tarieven op te leggen als de tariefzekerheid voor de patiënten in gevaar zou komen. Het conflict duurde bij de jaarwisseling nog voort.

De Galan lag over haar besparingsvoorstellen in de geneesmiddelensector ook met de apothekers en ziekenfondsen overhoop. Op het begrotingsconclaf had de regering beslist enkele verouderde specialiteiten niet meer terug te betalen, de prijs te verminderen van geneesmiddelen die al 15 jaar op de markt zijn en de terugbetaling van magistrale bereidingen te schrappen. De apothekers, daarin gesteund door de ziekenfondsen, noemden die laatste maatregel asociaal, omdat magistrale bereidingen driemaal minder zouden kosten dan specialiteiten. De regering haalde bakzeil. Op 25 oktober besliste zij enkel de terugbetaling voor 'verouderde' apothekersbereidingen te schrappen.

Pensioenbervorming

De Belgische overheid lag al enige tijd met de Europese Commissie overhoop over de toepassing van de EU-richtlijnen in haar pensioenwetgeving. Volgens die richtlijnen is een verschillende pensioenberekening slechts toegestaan als ook de pensioenleeftijd verschillend is. De wet van 20 juli 1990 bepaalde dat mannen en vrouwen tussen hun 60ste en hun 65ste met pensioen konden gaan. Om een volledig pensioen te kunnen trekken, moesten mannen echter 45 jaar hebben gewerkt en vrouwen maar 40. Enkele arbeidsrechtbanken hadden die regeling discriminerend genoemd.

Op 16 februari keurde de regering een 'interpretatief' wetsontwerp goed dat nog meer klachten van mannen zou moeten voorkomen. De wet van 19 juni 1996 'tot interpretatie van de wet van 20 juli 1990' (*Belgisch Staatsblad 20 juli 1996*) bepaalde dat het rustpensioen dat mannen kregen die vóór hun 65ste met pensioen gingen, een vervangingsinkomen voor 'arbeidsongeschiktheid wegens ouderdom' was. Het kabinet gaf toe dat dit een tijdelijke oplossing was, in afwachting van een grondiger hervorming van de pensioenwetgeving.

Half maart dreigde de Europese Commissie ermee een dwangsom op te leggen aan de Belgische Staat als de overheid niet op korte termijn een einde zou

maken aan een andere discriminatie, dit keer van vrouwen in de brugpensioenregeling. Terwijl mannen tot hun 65ste een brugpensioen kunnen genieten, zijn vrouwen verplicht op hun 60ste over te stappen naar het minder voordelige rustpensioen. De regering liet aan de Commissie weten dat zij, eveneens in afwachting van een grondiger pensioenhervorming, aan de sociale partners zou vragen de cao over het brugpensioen aan te passen, zodat vrouwen na hun 60ste een 'kwart-brugpensioen' zouden kunnen krijgen. De Commissie nam genoegen met dat antwoord.

De grondige pensioenhervorming stond, zoals eerder vermeld, op de agenda van het Hertoginnedal-conclaf over de begroting-1997. De regering besliste daar de pensioenleeftijd voor vrouwen geleidelijk op te trekken tot 65 jaar. De maatregel geldt alleen voor wie vanaf 1997 met pensioen gaat.

In het stelsel van de werknemerspensioenen zal vanaf 1997 de pensioenleeftijd voor vrouwen om de drie jaar met telkens één jaar worden verhoogd, om in 2009 uit te komen op 65 jaar. De zogenaamde pensioenbreuk volgt dezelfde beweging; dat wil zeggen dat de pensioenberekening vanaf 1997 in 41sten (in plaats van 40sten) gebeurt, vanaf 2000 in 42sten en zo verder, tot ze vanaf 2009 in 45sten gebeurt, zoals voor de mannen. De leeftijdsgrens waaronder vrouwen kunnen terugvallen op andere socialezekerheidsuitkeringen wordt in hetzelfde tempo opgetrokken.

Om de gevolgen van de hervorming te milderen, werd de toegang tot het minimumpensioen versoepeld. Wie ten minste 15 jaar gewerkt heeft als werknemer (ook deeltijds), krijgt per loopbaanjaar een minimumpensioenrecht. De berekening gebeurt op basis van het minimummaandloon, maar de maandelijkse uitkering kan nooit boven de 35.000 frank uitstijgen. De flexibele pensioenleeftijd blijft bestaan: zowel mannen als vrouwen kunnen vrij kiezen wanneer ze, tussen hun 60ste en 65ste, met pensioen gaan, op voorwaarde dat ze een minimale loopbaan kunnen voorleggen. Die bedraagt voor 1997 twintig jaar, maar wordt nadien over een periode van negen jaar verhoogd tot 35 jaar. Vanaf 60 jaar bestaat de mogelijkheid met halftijds brugpensioen te gaan.

Om de pensioenuitgaven af te remmen, werd beslist de herwaarderingscoëfficiënt (voor de lonen van vóór 1974) te verminderen, met 0,004 per jaar, zodat de coëfficiënt tegen 2005 volledig zal zijn uitgedoofd. De loongrens voor de pensioenberekening werd gekoppeld aan de loonnorm. Voor de welvaarts koppeling kan de regering bij koninklijk besluit selectieve verhogingen toekennen.

De hervorming zou in het werknemersstelsel tegen 2005 een brutobesparing van 20 miljard frank opleveren. Het netto-effect zou echter kleiner zijn omdat de uitgaven in andere SZ-sectoren zullen stijgen door de latere pensionering van vrouwen.

In het pensioenstelsel voor zelfstandigen worden de loopbaanvoorwaarden voor mannen en vrouwen op dezelfde manier gelijkgeschakeld. Als compensatie worden er extra loopbaan jaren toegekend aan wie minstens 15 jaar in het stelsel zit. Tijdens de overgangperiode krijgen vrouwelijke zelfstandigen met minstens een tweederde loopbaan een pensioentoeslag van 5.000 frank per jaar.

De bijdragebreuk voor de berekening van het proportioneel pensioen (voor loopbaan jaren vanaf 1984 wordt de pensioenuitkering berekend op basis van de bedrijfsinkomsten) gaat omlaag, zodat de uitkering meer in lijn komt met de bijdrage die zelfstandigen voor hun pensioen betalen.

Ten slotte krijgen ook zelfstandigen de mogelijkheid vanaf 60 halftijds met pensioen te gaan.

Aan de ambtenarenpensioenen werd voorlopig niet geraakt. De regering stelde een hervorming in het vooruitzicht vóór 30 april 1997, de datum waarop de bijzondere machten van de sociale kaderwet verstrijken.

Nachtarbeid

De Kamer keurde op 19 december een wetsontwerp goed dat een einde maakt aan een andere vorm van discriminatie tussen mannen en vrouwen, waarvoor de Belgische Staat al herhaaldelijk door de Europese Commissie op het matje was geroepen. Een wet uit 1971 legde een principieel verbod op nachtarbeid op, maar bevatte een reeks uitzonderingen voor mannen. Voor vrouwen waren uitzonderingen alleen mogelijk na overleg in de sector. De Europese Commissie zag daar een discriminatie in. De regering zocht sinds 1992 een uitweg, maar ingevolge meningsverschillen tussen vakbonden en werkgevers bleef een oplossing uit. Zij besliste (15 februari) daarom zelf een wetsontwerp bij de Kamer in te dienen. Volgens de wet van 17 februari 1997 betreffende de nachtarbeid (*Belgisch Staatsblad 8 april 1997*) blijft nachtarbeid in principe verboden, maar zijn 'wanneer de aard van het werk dit rechtvaardigt' zowel voor mannen als voor vrouwen uitzonderingen mogelijk. Het gaat om werk in onder meer ziekenhuizen, apotheken, horeca, theaters en bioscopen, dagbladondernemingen en reisbureaus.

Sociale identiteitskaart

Om de administratieve regels van de sociale zekerheid te vereenvoudigen en de strijd tegen de sociale fraude te verbeteren, besliste de regering een sociale identiteitskaart in te voeren. Het ontwerpbesluit daarover werd, na een gunstig advies van de NAR, op 8 november goedgekeurd. De kaart vormt het bewijs van inschrijving in de sociale zekerheid. De verspreiding ervan zou in de tweede helft van 1997 beginnen.

Beperking aantal artsen

De wet van 29 april 1996 'houdende sociale bepalingen' (*Belgisch Staatsblad 30 april 1996, tweede uitgave*) machtigde de regering om bij koninklijk besluit en op advies van de bij dezelfde wet opgerichte Planningscommissie Medisch Aanbod het aantal beginnende artsen dat een erkenning krijgt vanaf het jaar 2004 te beperken, zowel voor het hele land als per gemeenschap afzonderlijk. De maatregel kan worden opgeschort als blijkt dat een gemeenschap door maatregelen om het aanbod te beheersen, de behoefte aan nieuwe artsen die door de Planningscommissie wordt vastgesteld, niet overschrijdt. De wet van 29 april 1996 machtigde de regering ook bij koninklijk besluit regels uit te vaardigen over het einde van de erkenning als arts, met ander woorden over de pensionering van artsen.

De Planningscommissie stelde begin december voor het aantal beginnende artsen in 2004 te beperken tot 700; in 2005 zouden er 650 mogen beginnen, in 2006 nog maar 600. Van het contingent zou 60% naar de Vlaamse en 40% naar de Franse Gemeenschap. De Vlaamse minister van Onderwijs, Luc van den Bossche, en de Vlaamse Interuniversitaire Raad (VLIR) verzetten zich tegen de 60/40-verdeling, maar de federale regering zou die begin 1997 toch in een besluit goedkeuren.

Om de instroom van studenten geneeskunde (en tandheelkunde) te beperken, voerde de Vlaamse Gemeenschap bij decreet een toelatingsproef in, die voor

het eerst zou worden afgenomen aan het begin van het academiejaar 1997-1998. De Franse Gemeenschap besliste de selectie te doen aan het einde van de eerste cyclus: alleen studenten die na de drie kandidaturen een gunstig advies zouden krijgen van een commissie, zouden tot de derde cyclus, die van de specialisatie, worden toegelaten.

Inzake de pensionering van artsen was minister van Volksgezondheid Marcel Colla van plan om vanaf het jaar 2005 prestaties van artsen van 67 jaar en ouder niet meer terug te betalen. Het voornemen lokte protest uit van de artsensyndicaten. Overleg met de artsen resulteerde op 27 november in een compromis: naar analogie met de zelfstandigen, zouden artsen na hun 67ste nog een 'minimale arbeid' kunnen presteren. Artsen die in een groepspraktijk werken, stagemeesters en artsen die samenwerken met een jonge collega zouden niet onder de leeftijdsgrensmatregel vallen. De Planningscommissie zou bepalen wanneer de regeling ingaat.

V. De 'affaires' en het justitiebeleid

De dramatische afloop van de ontvoering van enkele kinderen en nieuwe ontwikkelingen in het onderzoek naar de moord op minister van Staat André Cools veroorzaakten vanaf half augustus grote beroering in de publieke opinie en drukten hun stempel op het politieke leven. De 'affaire-Di Rupo' deed het wantrouwen in de politiek en in de instellingen nog toenemen. In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de ontwikkelingen in de zaken-Dutroux en -Cools (A) en de politieke reacties daarop, onder meer het zogenaamde Sinterklaasconclaaf, (B) behandeld. Vervolgens komen de zaak-Di Rupo en haar politieke gevolgen (C) en enkele andere 'affaires' (D) aan bod.

A. De zaken-Dutroux en -Cools

Op 9 augustus werd in Bertrix de 14-jarige Laetitia Delhez ontvoerd. Aan de hand van enkele getuigenissen hield het gerecht van Neufchâteau op 13 augustus Marc Dutroux, zijn vrouw Michèle Martin en Michel Lelièvre aan. Twee dagen later werden op aanwijzen van Dutroux in diens woning in Marcinelle Laetitia Delhez en de 12-jarige Sabine Dardenne, die op 28 mei in Kain was verdwenen, levend teruggevonden. Op 17 augustus werden in de tuin van een andere woning van Dutroux, in Sars-la-Buissière, de lichamen gevonden van Julie Lejeune en Mélissa Russo, twee 8-jarige meisjes die op 24 juni 1995 in Grâce-Hollogne waren ontvoerd. Op dezelfde plek lag ook Bernard Weinstein begraven, een medeplichtige die door Dutroux was vermoord. Dutroux gaf ook de ontvoering toe, op 22 augustus 1995 in Oostende, van de Limburgse tieners An Marchal en Eefje Lambrecks. Hij liet uitschijnen dat zij nog in leven waren en in Oost-Europa in het prostitutiemilieu waren terechtgekomen.

Het nieuws dat Dutroux al in 1985 en 1986 was aangehouden voor onder meer verkrachting en op 26 april 1989 in beroep tot 13 jaar en 6 maanden gevangenisstraf veroordeeld wegens opsluiting en verkrachting van meisjes, maar op 6 april 1992 vervroegd was vrijgelaten, en berichten over zijn bezittingen (zeven huizen) en het royale ziektegeld (80.000 frank per maand) dat hij en zijn vrouw kregen, verwekten in de publieke opinie grote verontwaardiging, die ruime aandacht kreeg in en tevens gevoed werd door de media die zeer uitvoerig en erg emotioneel over de gebeurtenissen berichtten. De ouders Lejeune en Russo haalden scherp uit naar het gerecht van Luik, dat ze verweten de verdwijning van hun

kinderen niet ernstig te hebben onderzocht. Voor de vervroegde vrijlating van Dutroux werd de toenmalige minister van Justitie, Melchior Wathelet, verantwoordelijk gesteld. Wathelet zei dat Dutroux in het kader van een collectieve gratie drie keer zes maanden strafvermindering had gekregen, de helft van zijn straf had uitgezeten en aan de overige voorwaarden voldeed om, ondanks twee negatieve (naast vier positieve) adviezen, krachtens de wet-Lejeune vervroegd in vrijheid te worden gesteld. De gezamenlijke begrafenis van Julie en Mélissa (22 augustus) groeide uit tot een indrukwekkende plechtigheid, die rechtstreeks op tv werd uitgezonden.

Intussen waren nog meer verdachten aangehouden, onder anderen Michel Dia-kostravrianos en de Brusselse 'vastgoedmakelaar' Michel Nihoul die als het brein van de bende werd beschouwd. Het onderzoek bracht ook een autozwendel aan het licht, waarin naast Dutroux de hoofdinspecteur van de gerechtelijke politie van Charleroi, Georges Zicot, betrokken was. Zicot, van wie vermoed werd dat hij Dutroux beschermde, werd op 25 augustus aangehouden. Hij bracht Philippe Demanet in opspraak, de zoon van procureur-generaal Georges Demanet van Bergen, die om die reden begin septemer drie maanden buitengewoon verlof vroeg en kreeg.

Met man en macht werden de diverse verblijfplaatsen van Dutroux doorzocht. Op diens aangeven werden op 3 september in Jumet de lijken van An Marchal en Eefje Lambrecks gevonden. Ook hun (afzonderlijke) begrafenis (7 september) trok duizenden belangstellenden en werd op tv uitgezonden. De kritiek op gerecht en rijkswacht die er, ondanks onder meer schaduw van en huiszoekingen bij Dutroux, niet in geslaagd waren de ontvoerde meisjes terug te vinden, zwol nog aan.

Op 14 oktober diende het Hof van Cassatie zich uit te spreken over het verzoek van de verdediging van Dutroux onderzoeksrechter Jean-Marc Connerotte van Neufchâteau van het onderzoek af te halen omdat hij blijk zou hebben gegeven van partijdigheid door zijn aanwezigheid op een spaghetti-feestje voor de vrijlating van Sabine en Laetitia (21 september), waar hij een vulpen cadeau had gekregen. In haar advies van 9 oktober zei procureur-generaal Eliane Liekendael dat de wet geen andere mogelijkheid liet dan Connerotte van het onderzoek te ontlasten. Verschillende kranten maakten daarop duidelijk dat de publieke opinie de 'afzetting' van Connerotte niet zou aanvaarden. Ook politici waarschuwden voor een 'wereldvreemd' arrest dat, volgens SP-voorzitter Louis Tobback, tot een volksoptand zou kunnen leiden. Premier Dehaene meende dat het Hof van Cassatie een 'creatieve' oplossing kon bedenken. Connerotte zelf riep op 11 oktober, in een opmerkelijk opsporingsbericht, 'alle personen ooit slachtoffer van pedofilie, getuigen en begeleiders van slachtoffers' op informatie te verstrekken over pedofiele daders of organisaties. De oproep gaf voedsel aan geruchten dat het gerecht in Neufchâteau nog andere pedofiliënnetwerken dan dat van Dutroux op het spoor was.

In zijn arrest van 14 oktober besliste het Hof van Cassatie het onderzoek-Dutroux aan Connerotte te onttrekken, op grond van de overweging dat 'de onderzoeksrechter die door een partij op haar kosten is ontvangen of van haar geschenken heeft aangenomen en aldus zijn sympathie voor die partij heeft geuit, in de onmogelijkheid (verkeert) haar zaak te behandelen zonder bij de andere partijen en bij derden verdenking te wekken over zijn geschiktheid om zijn opdracht op een objectieve en onpartijdige wijze te vervullen'. Het arrest lokte verontwaardigde reacties uit, zowel bij de ouders van de ontvoerde meisjes als bij de politieke partijen, de pers en de publieke opinie, die vonden dat het de wet te

strikt interpreteerde. Hoewel het Hof de in dergelijke zaken ongebruikelijke beslissing nam het onderzoek in Neufchâteau te houden, zagen velen in het arrest een poging het onderzoek te dwarsbomen om hooggeplaatste personen te beschermen, van wie vermoed werd dat zij tot het pedofilienetwerk rond Dutroux en Nihoul behoorden

Van 15 oktober af werd op tientallen plaatsen in het land tegen het 'spaghetti-arrest' betoogd, in hoofdzaak door scholieren. In diverse bedrijven werd het werk enige tijd neergelegd. Het protest culmineerde in de 'Witte Mars' van 20 oktober in Brussel. Een al langer door enkele ouders van verdwenen kinderen geplande optocht 'voor de bescherming van alle kinderen' groeide uit tot de grootste naoorlogse manifestatie waaraan 250.000 tot 300.000 mensen deelnamen.

Op 11 december verwierp het Hof van Cassatie het verzet dat enkele ouders tegen het 'spaghetti-arrest' hadden aangetekend.

Het onderzoek zelf vorderde intussen maar moeizaam. Vanaf 13 december werd er opnieuw gegraven op een voormalig mijnterrein in Jumet, maar bij de jaarwisseling had dat nog niets opgeleverd. Vlak vóór Kerstmis raakte bekend dat er een onderzoek liep naar banden tussen de bende-Dutroux en de satanische sekte Abrasax. In de pers werd ook melding gemaakt van getuigenissen over drie netwerken van kindermisbruikers, die tot in de jaren vijftig zouden teruggaan maar geen uitstaans zouden hebben met de zaak-Dutroux. Michel Nihoul werd op 30 december tot drie jaar celstraf veroordeeld wegens oplichting van de organisatie SOS-Sahel. Dat vonnis stond los van de zaak-Dutroux.

In de emotionele sfeer van verdriet en verontwaardiging over de tragische afloop van de ontvoering van Julie Lejeune, Mélissa Russo, An Marchal en Eefje Lambrechts, werd op 6 september bekend dat het vastgelopen onderzoek naar de moord (18 juli 1991) op minister van Staat André Cools (PS) een nieuwe wending had genomen met de aanhouding van Richard Taxquet, Carlo Todarello, Simon Solazzo en Domenico Castellino.

Taxquet was een gewezen kabinetsmedewerker van oud-minister Alain van der Biest (PS), die al in juni 1992, tijdens een onderzoek naar een diefstal van waardepapieren, door onderzoeksrechter Connerotte van Neufchâteau beschuldigd was van de moord op Cools, nadat Todarello had verklaard dat Taxquet en Van der Biest de opdracht hadden gegeven de PS-topman uit de weg te ruimen (Todarello heeft die verklaring later ingetrokken. Intussen was duidelijk geworden dat de zaak van de waardepapieren niets met de moord op Cools te maken had). Taxquet was vrijgelaten nadat het onderzoek naar de diefstal op last van het Hof van Cassatie in juni 1994 bij Connerotte was weggehaald en in handen was gegeven van de Luikse onderzoekscel-Cools, die de zaak in april 1996 zonder gevolg had geklasseerd. Dat het gerecht van Luik Taxquet opnieuw had gearresteerd, verstevigde in de publieke opinie het prestige dat Connerotte in de zaak-Dutroux had verworven. Toen de onderzoeksrechter in oktober van de zaak-Dutroux zou worden afgehaald, spraken sommigen de vrees uit dat de zaak-Dutroux, net als indertijd met de zaak-Cools zou zijn gebeurd, niet 'tot op het bot' zou mogen worden onderzocht en in 'de doofpot' zou belanden.

Op 7 september werd ook Van der Biest aangehouden en 's anderendaags in staat van beschuldiging gesteld voor de moord op Cools. Kort nadien ging ook zijn gewezen chauffeur, Pino Di Mauro, achter de tralies.

De aanhoudingen kwamen er nadat een anonieme getuige het gerecht van Luik gedetailleerde informatie had gegeven over de beraming en de uitvoering van de

moord. Castellino bekende dat hij twee Tunesische huurmoordenaars uit Italië naar Luik had gebracht. De twee werden begin oktober in Tunesië opgepakt. Zij bekenden de moord te hebben gepleegd, maar zeiden niet te hebben geweten dat het slachtoffer Cools was.

In de brief van de anonieme getuige zou, aldus persberichten van 13 september, ook de naam van oud-minister Guy Mathot en een derde politicus staan. Mathot ontkende zijn betrokkenheid; het gerecht liet hem ongemeoid.

B. *Politieke reacties en maatregelen*

De zaak-Dutroux en, in mindere mate, de zaak-Cools lieten de politieke wereld niet onberoerd. Minister van Justitie Stefaan de Clerck gaf op een persconferentie (19 augustus) toe, dat het gerecht in het dossier-Lejeune-Russo gefaald had en dat de begeleiding van Dutroux na diens vervroegde vrijlating formeel in orde was, maar inhoudelijk te wensen overliet. De Clerck stelde een wijziging van de wet op de voorwaardelijke invrijheidstelling in het vooruitzicht en wees op het belang van enkele recente maatregelen ter bestrijding van de seksuele criminaliteit. Hij gaf procureur-generaal Anne Thily van Luik de opdracht verslag uit te brengen over de manier waarop het onderzoek was gevoerd.

De Clerck woonde, samen met minister van Ambtenarenzaken André Flahaut, op 22 augustus de uitvaart van Julie en Mélissa bij. Het gezin Russo had zich verzet tegen de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van de koninklijke familie, omdat die indertijd geen gevolg zou hebben gegeven aan klachten over het onderzoek naar de verdwenen kinderen. Her en der was kritiek te horen op het feit dat premier Dehaene in die bewogen dagen zijn vakantie op Sicilië niet had onderbroken. Volgens onbevestigde berichten zou de premier de koning en de koningin afgeraden hebben vanuit hun Frans vakantieverblijf voortijdig naar Brussel terug te keren.

Nog op 22 augustus werd minister De Clerck in de kamercommissie voor Justitie over de kwestie geïnterpelleerd. Hij bevestigde het bestaan van rijkswacht-rapporten over ontvoeringsplannen van Dutroux (waarvan het gerecht van Luik zei dat het daar niet van op de hoogte was geweest) en kondigde een onderzoek aan naar de rol van de rijkswacht en de parketten van Luik en Charleroi.

Op haar eerste bijeenkomst na het zomerreces (30 augustus) kondigde de regering maatregelen aan om seksuele delinquentie harder aan te pakken, meer bepaald de oprichting van een penitentiaal centrum voor de begeleiding en de behandeling van seksuele delinquenten en de doorlichting van de begeleidingsdossiers van de seksuele delinquenten die uit de gevangenis ontslagen zijn. De regering bevestigde dat zij de wet-Lejeune zou herzien: de beslissing over de voorwaardelijke invrijheidstelling zou worden onttrokken aan de minister van Justitie en worden toevertrouwd aan strafuitvoeringskamers. Zij stelde diverse andere maatregelen in het vooruitzicht, onder meer de externe controle op het gerechtelijk apparaat en de verbetering van de slachtofferhulp. Premier Dehaene las na de kabinetsvergadering een mededeling voor, waarin hij onder meer zei dat het gerecht 'op geen enkele manier mag worden gehinderd in het onderzoek' en dat eventuele fouten in het onderzoek naar de verdwijning van Julie Lejeune en Mélissa Russo zouden worden gestraft.

Begin september ontvingen koning Albert II en koningin Paola de ouders van Julie, Mélissa, An en Eefje en van andere vermiste kinderen. De koning overhandigde op 10 september aan minister De Clerck een lijst met opmerkingen en vra-

gen over de verdwijningen. Het Paleis maakte dat zelf bekend in een mededeling, waarin de koning vroeg dat er volledige klaarheid zou komen 'over dit drama, zijn oorsprong en zijn vertakkingen' en opkwam voor een menselijker en efficiënter werking van het gerecht. De ongewone initiatieven van de koning werden gezien als een antwoord op de kritiek dat de regering, inzonderheid premier Dehaene, te afstandelijk op de gebeurtenissen had gereageerd. De oppositiepartijen verbaasden zich over de koninklijke mededeling, die 'een gevaarlijk precedent' werd genoemd. De VU verdacht er het vorstenhuis van 'populariteit te willen verwerven op basis van de miserie van mensen en de zware ontgoochelingen van de burger in de instellingen van dit land'. Staatsrechtsdeskundigen zeiden dat het initiatief volkomen grondwettelijk was, maar zij noemden het wel ongebruikelijk - en sommigen zelfs ongepast - dat de koning mededelingen doet over een gesprek met een minister.

Op 19 september kwam de Kamer van Volksvertegenwoordigers vervroegd uit vakantie terug om, naar aanleiding van de zaken-Dutroux en -Cools, te debatteren over de werking van het gerecht. Eerste minister Dehaene erkende dat beide affaires het vertrouwen van de bevolking in de instellingen hebben ondermijnd. Hij herinnerde eraan, dat de regering voordien al enkele belangrijke initiatieven voor de modernisering van het gerecht had genomen, maar hij gaf toe dat die, door een overbeklemtone van het sociaal-economisch beleid, te weinig aandacht hadden gekregen. De premier beloofde werk te maken van de depolitisering van en de externe controle op het gerecht.

Tijdens het debat zei minister De Clerck dat uit het eerste rapport van procureur-generaal Thily (Luik) bleek, dat de rijkswacht van Luik vitale informatie over Marc Dutroux had achtergehouden en daarmee het onderzoek naar de verdwijning van Julie Lejeune en Mélissa Russo had geschaad. Het voorlopige rapport van procureur-generaal Jacques Velu van het Hof van Cassatie over het parket van Charleroi zou volgens de minister gematigder zijn.

Die verklaringen en perslekken uit de rapporten over het onderzoek naar de verdwijning van kinderen, waaruit bleek dat cruciale informatie van de rijkswacht het gerecht niet had bereikt of niet door het gerecht was gebruikt, gaven aanleiding tot wederzijdse beschuldigingen tussen rijkswacht en gerechtelijke politie en deden de al langer smeuulende 'politieoorlog' over de taak van de verschillende korpsen hoog oplaaieren. De vlammen sloegen zelfs even over naar de regering, toen minister van Binnenlandse Zaken Johan vande Lanotte (SP), de voogdijminister van de rijkswacht, het rapport-Thily eenzijdig noemde en, net als zijn voorganger, SP-voorzitter Louis Tobback, de rijkswacht in bescherming nam. De Clerck en Vande Lanotte hadden op 25 september een gesprek met de chefs van de verschillende politiediensten, de deken van de procureurs-generaal en nationaal magistraat Van Doren. Zij beloofden het klimaat sereen te houden en zich van publieke verklaringen te onthouden tot de resultaten van 'het onderzoek naar het onderzoek' bekend zouden zijn.

Aanvankelijk was het de bedoeling de rapporten van de procureurs-generaal Thily, Velu, Liekendael en Schins, van rijkswachtgeneraal Deridder en van het Vast comité voor toezicht op de politiediensten (Comité P) in de kamercommissie voor Justitie te bespreken, maar op voorstel van de liberale oppositie richtte de Kamer op 17 oktober een parlementaire onderzoekscommissie op 'belast met het onderzoek naar de wijze waarop het onderzoek door politie en gerecht werd gevoerd in de zaak-Dutroux-Nihoul en consorten'. De commissie kreeg drie maanden de tijd om haar rapport op te stellen. Een week later besliste de Kamer ook een bijzondere commissie op te richten om te onderzoeken wat er is fout gelo-

pen in het onderzoek in de zaak-Cools. De commissie zou haar werkzaamheden echter pas beginnen nadat een van de twee andere onderzoekscommissies, die over de zaak-Dutroux en die over de Bende van Nijvel, hun eindverslag zouden hebben ingediend.

Twee dagen voor de 'Witte Mars', op 18 oktober, had op het Paleis in Brussel een rondetafelconferentie plaats over verdwenen en vermoorde kinderen, waaraan ouders van slachtoffers, deskundigen en beleidslieden, onder wie minister De Clerck, deelnamen. Koning Albert eiste daar nogmaals dat er 'binnen een redelijke termijn' volledige klaarheid zou komen. Hij zei dat er in het onderzoek naar de vermiste kinderen 'gefaald werd, dat talrijke vergissingen begaan werden en dat, in de contacten met de families van slachtoffers, weinig menselijkheid aan de dag gelegd werd'. Hij riep op de 'Witte Mars' te houden 'in een opbouwende geest en met eerbiediging van onze democratische instellingen'. Diezelfde dag noemde premier Dehaene de manifestatie 'een bijkomende aanmoediging' voor de regering, het parlement en de rechterlijke macht 'om in respect voor elkaars taken en elkaars beslissingen de problemen aan te pakken'. Hij maakte ook bekend dat de ministerraad een wetsontwerp had goedgekeurd om in het gerechtelijk arrondissement Neufchâteau een derde onderzoeksrechter aan te stellen.

Op zondag 20 oktober, aan het eind van de 'Witte Mars', ontving premier Dehaene de ouders en familieleden van de verdwenen of vermoorde kinderen. Hij zei dat het onderzoek ongehinderd zou worden voortgezet en stelde de oprichting in het vooruitzicht van een onafhankelijk Nationaal centrum voor vermiste kinderen, naar het voorbeeld van het Amerikaanse Missing Children-centrum (dat premier Dehaene eind november zou bezoeken). De premier kondigde ook aan dat de ministerraad de vrijdag daarop een wijziging van artikel 151 van de grondwet zou bespreken om de bevorderingen in de magistratuur te depolitiseren. Hij kreeg daar op 21 oktober de steun voor van de meerderheidspartijen en van verschillende oppositiepartijen.

Twee dagen later, op 23 oktober, meldde *De Standaard* dat er onder de 'traditionele' partijen een politiek akkoord was gesloten over de benoeming van zes staatsraden. Minister van Binnenlandse Zaken Vande Lanotte verdedigde de partijpolitieke verdeling van de ambten omdat de hoogste rechtscolleges (Raad van State, Hof van Cassatie en Arbitragehof) uitspraken doen over fundamentele rechtsbeginselen die politieke keuzes inhouden. Het bericht en de uitspraken van Vande Lanotte lokten negatieve reacties uit bij de VU, Agaley en VLD-senator Guy Verhofstadt, maar ook bij de CVP die van een 'verkeerd signaal' sprak. Voorzitter Marc van Peel deed een oproep alle politieke benoemingen op te schorten en zich tijdens een 'bezinningsperiode' te beraden over een nieuwe procedure. Premier Dehaene ontkende 's anderendaags in de Kamer het bestaan van een politiek akkoord, maar hij stemde ermee in een 'bezinningsperiode' in te lassen en een nieuwe regeling te zoeken voor benoemingen bij de Raad van State. Nog op 24 oktober stelde de Senaat de voordracht uit van Marc Bossuyt tot rechter bij het Arbitragehof. Dat Bossuyt, die lid is van het VLD-partijbureau, de in september overleden Louis Paul baron Suetens zou opvolgen, die als christen-democraat bekend stond, was eveneens het gevolg van een afspraak onder de traditionele partijen de twaalf mandaten bij het Arbitragehof volgens het systeem-D'Hondt te verdelen.

De ministerraad raakte het op 25 oktober eens over de krachtlijnen van de herziening van grondwetsartikel 151, dat de provincieraden en de Brusselse Gewest-

raad het recht geeft kandidaten voor te dragen voor de benoeming van de raadsheren in de hoven van beroep en de voorzitters en ondervoorzitters van de rechtbanken van eerste aanleg, en de Kamer en de Senaat een voordrachtsrecht toekent voor de benoeming van de raadsheren in het Hof van Cassatie. Dat voordrachtsrecht zou vervallen. Er zou bij wet een objectieve procedure voor bevorderingen worden ingevoerd, waarbij ook niet-magistraten worden betrokken. Een op te richten Hoge Raad voor Justitie, die uit magistraten en niet-magistraten zou bestaan, zou een rol kunnen spelen bij de bevorderingen en bij de controle op het gerecht. In de grondwet zou, ten slotte, het principe van het tijdelijk voorzitterschap van een rechtbank worden opgenomen. Omdat voor de wijziging van een grondwetsartikel een tweederde meerderheid vereist is, voerde premier Dehaene met de 'democratische oppositiepartijen' gesprekken om na te gaan of rond die beginselen een tweederde meerderheid kon worden verzameld. Op 5 november diende de regering een ontwerp tot wijziging van grondwetsartikel 151 in, dat de eerder goedgekeurde principes bevatte. Aan het begin van de bespreking ervan in de kamercommissie voor de Grondwetsherziening beloofde de premier dat parallel met de herziening van het grondwetsartikel een uitvoeringswet zou worden goedgekeurd. Hij kwam daarmee tegemoet aan de vrees van de oppositie dat zij, na de grondwetswijziging, niet verder bij de depolitiseringszaken betrokken.

Vanuit de magistratuur was intussen verzet gerezen tegen de hervormingsplannen van de regering. Op 29 oktober publiceerde *De Morgen* uittreksels uit de toespraak die Eliane Liekendael op 11 oktober had gehouden bij haar aanstelling als procureur-generaal bij het Hof van Cassatie. Verwijzend naar de externe controle op het gerecht, de harmonisering van het vervolgingsbeleid via het op te richten college van procureurs-generaal en de invoering van strafuitvoeringsrechtbanken die over voorlopige invrijheidsstelling zouden beslissen, waarschuwde zij voor 'inbreuken op het principe van de scheiding der machten'. In de Kamer, waar hij over de kwestie werd geïnterpelleerd, zei minister van Justitie De Clerck dat Liekendael in een brief van 7 november een genuanceerder standpunt had ingenomen en had erkend dat het parlement hoe dan ook het laatste woord heeft. De Nationale Commissie voor de Magistratuur, die de Belgische magistraten vertegenwoordigt, verzette er zich op 30 oktober tegen dat één enkele instelling, bijvoorbeeld een Hoge Raad voor de Magistratuur, het monopolie van het bevorderingsbeleid zou krijgen.

Op 5 december raakte de inhoud bekend van een brief die voorzitter Oscar Stranard en procureur-generaal Liekendael van het Hof van Cassatie daags voordien naar de voorzitters van Kamer en Senaat, de eerste minister, de minister van Justitie en de koning hadden geschreven en waarin zij zich nogmaals kritiek uitoefenden op de geplande hervormingen van het gerecht. Hervormingen zoals de depolitiseringszaken van de benoemingen mogen niet 'onder druk van emotionele factoren en zonder overleg met de gerechtelijke overheden plaatsvinden', schreven beide magistraten. In de brief hadden zij het uitdrukkelijk over de beslissingen die de ministerraad 'eerstdaags' zou nemen - een verwijzing naar het 'Sinterklaasconclaaf' dat de regering op 6 december over de hervorming van het gerecht zou houden en dat zij al op 22 november had voorbereid.

De regering nam die dag een hele reeks maatregelen om de werking van het gerecht te verbeteren. Het strafprocesrecht zou worden herzien (het zgn. project-Franchimont, naar de Luikse hoogleraar die de commissie voor het strafprocesrecht had voorgezeten) om een duidelijk juridisch kader te geven aan het opsporingsonderzoek en aan de opdracht van de parketten in het strafrechtelijk on-

derzoek, en om de onafhankelijkheid van de onderzoeksrechter te versterken. In het gerechtelijk onderzoek en het strafproces zou het slachtoffer dezelfde rechten krijgen als de verdachte, onder meer het inzagerecht van het dossier en de mogelijkheid bijkomende onderzoeksdaden te vragen. De 'wet-Lejeune' op de voorlopige invrijheidstelling zou worden verscherpt; niet meer de minister van Justitie maar een driehoofdige commissie van rechters bij de hoven van beroep zal over de vervroegde vrijlating beslissen.

Inzake de depolitisering van de bevorderingen besliste de regering dat een 'College voor benoemingen en bevorderingen' zou worden opgericht, bestaande uit magistraten en externe deskundigen, dat op basis van objectieve criteria aan de minister van Justitie voorstellen zou doen voor de bevordering van rechters. Voor de benoemingen van de staatsraden zouden de voorwaarden worden verstrengd; Kamer en Senaat zouden alleen nog kandidaten kunnen voordragen wanneer de algemene vergadering van de Raad van State niet unaniem is in haar voordracht van drie kandidaten.

Rechters zouden voortaan worden geëvalueerd en nieuwe korpsoversten voor een (hernieuwbare) termijn van vijf jaar worden benoemd. De regering kondigde de oprichting aan van een Hoge Raad voor Justitie, als algemeen advies- en controleorgaan van het gerecht.

Een 'commissie voor een efficiëntere politiestructuur' kreeg de opdracht tegen de zomer 1997 voorstellen te doen over de werking en de onderlinge taakverdeling van de politiediensten

De regering besliste alvast het Hoog Comité van Toezicht over te hevelen van het ministerie van Ambtenarenzaken naar de gerechtelijke politie, en de spoorweg-, zeevaart- en luchtvaartpolitie bij de rijkswacht onder te brengen. Het (gepolitiseerde) Hoog Comité van Toezicht lag sinds enige tijd onder vuur, nadat een leidend ambtenaar, Willy Vermeulen, had uitgebracht dat dossiers waarin politici betrokken waren zonder gevolg werden geklasseerd.

Premier Dehaene zei dat over de hervormingsvoorstellen overleg zou worden gepleegd met het gerecht. Hij kwam daarmee tegemoet aan de kritiek van Stranard en Liekendael, maar hij voegde er aan toe dat regering en parlement de uiteindelijke beslissingen zouden nemen. In een memorandum aan de regering (18 december) noemde Cassatie het onaanvaardbaar dat slechts één orgaan zou instaan voor de voordracht én de bevordering van magistraten. Het tijdelijk karakter van sommige mandaten werd een 'aanslag op het beginsel van de onafzetbaarheid en de onafhankelijkheid van de magistraten' genoemd.

De 'commissie-Dutroux', zoals de parlementaire onderzoekscommissie in de Kamer gemeenzaam werd genoemd, die op 21 oktober met haar werkzaamheden was begonnen onder het voorzitterschap van Marc Verwilghen (VLD) en eerst de ouders van verdwenen kinderen had gehoord, richtte vanaf begin december haar aandacht op de informatie over de handel en wandel van Dutroux die de rijkswacht vanaf 1993 had verzameld en de gebrekkige doorstroming daarvan naar de parketten van Charleroi en Luik. Rijkswachters en magistraten legden tegenstrijdige verklaringen af. Tijdens een confrontatie (18 december) die, zoals de andere openbare commissiebijeenkomsten rechtstreeks door de RTBF werd uitgezonden, spraken onderzoeksrechter Martine Doutrève (Luik) en rijkswachtadjutant Jean Lesage (Seraing) elkaar dermate tegen, dat commissievoorzitter Verwilghen tot de conclusie kwam dat een van beiden meened pleegde. De commissie zou haar werkzaamheden in 1997 voortzetten.

Op 30 december werd bekend dat minister De Clerck aan procureur-generaal Georges Demanet van het hof van beroep van Bergen per 1 februari 1997 op diens verzoek eervol ontslag had verleend. Demanet kon daarmee een dreigende tuchtstraf ontlopen. De Clerck had begin december een tuchtprocedure geopend nadat uit een rapport van procureur-generaal Liekendael was gebleken dat Demanet gefaald had in zijn toezicht op de werking van het gerecht in de provincie Henegouwen, onder meer in het onderzoek naar de Bende van Nijvel en in dat naar de verdwenen kinderen.

C. De zaak-Di Rupo

Op zaterdag 16 november maakten *De Standaard*, *Het Nieuwsblad* en *Het Laatste Nieuws* melding van een gerechtelijk dossier over pedofiele activiteiten van twee ministers, 'een federale vice-premier en een Franstalige deelstaatminister'. *De Standaard* en *Het Nieuwsblad* schreven dat de federale vice-premier minister van Economische Zaken Elio di Rupo (PS) was. Radio en televisie namen het bericht over, maar zonder de naam te vermelden. Het was VLD-voorzitter Herman de Croo die in de BRTN-uitzending *De zevende dag* van 17 november voor het eerst de naam Di Rupo liet vallen. Dat de 'deelstaatminister' Jean-Pierre Grafé (PSC) was, die lid was van de Franse gemeenschapsregering en de Waalse gewestregering, zou pas op 18 november bevestigd worden.

Het bericht veroorzaakte grote beroering in politieke kringen. De liberale oppositie vroeg de dringende bijeenroeping van de Kamer. Di Rupo, die zijn homoseksuele geaardheid nooit had verborgen, reageerde woedend. In een persmededeling had hij het over 'krankzinnige en kwetsende' beweringen en over 'verwarring tussen feiten uit mijn privé-leven die niemand schade berokkenen en afschuwelijke daden die men mij in de schoenen wil schuiven'.

Op 18 november vroeg de Brusselse procureur-generaal André van Oudenhove aan kamervoorzitter Raymond Langendries de toestemming om Di Rupo te ondervragen. Een soortgelijk verzoek om Grafé te mogen ondervragen stuurde hij naar de Franse Gemeenschapsraad en het Waals Parlement.

De vraag van Van Oudenhove vestigde andermaal de aandacht op de kwestie van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van ministers waarvoor, bij ontstentenis van een uitvoeringswet, nog altijd de overgangsbepaling van grondwetsartikel 103 van toepassing is, luidens dewelke de Kamer van Volksvertegenwoordigers 'de discretionaire macht heeft om een minister in beschuldiging te stellen en het Hof van Cassatie om hem te berechten'. In ruime kring was men het erover eens, dat door het openbaar karakter van die procedure en de daarmee gepaard gaande media-belangstelling, de betrokkene in feite al veroordeeld is vóór er eventueel een proces begint, zoals in 1995 was gebleken met oud-minister Willy Claes in de Agusta-affaire. Precies die zaak had de regering ertoe aangezet in de zomer 1995 een wetsontwerp over de strafrechtelijke aansprakelijkheid van ministers bij het parlement in te dienen. Het ontwerp, dat overigens nogal wat politieke en juridische kritiek had gekregen, was echter nog niet behandeld.

Het toeval wilde dat de kwestie op 14 november ter sprake was gekomen tijdens het vragenuurtje in de Kamer, naar aanleiding van de affaire-Kelchtermans. Theo Kelchtermans, de Vlaamse minister van Leefmilieu was genoemd in een mogelijke zaak van smeergeld bij de bestelling van milieuboxen. Het gerechtelijk onderzoek had ruchtbaarheid gekregen omdat ook voor de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van gewest- en gemeenschapsministers (die geregeld is door grondwetsartikel 125 en pas geldt vanaf 8 mei 1993) een gelijkaardige overgangs-

regeling als voor de federale ministers van kracht is. Premier Dehaene had in zijn antwoord in de Kamer beloofd vaart te zetten achter een wijziging van de grondwetsartikels 103 en 125 en aan de uitvoeringswetten.

De Kamer richtte op 19 november een bijzondere commissie op om het dossier-Di Rupo te onderzoeken. De belaagde vice-premier herhaalde dat hij onschuldig was en zei niet te zullen aftreden. De meerderheidspartijen zochten tussen de verwijzing en de niet-verwijzing naar Cassatie een 'derde weg' om enerzijds het politieke vel van Di Rupo te redden en anderzijds het verdere onderzoek mogelijk te maken. Een argument voor die tussenoplossing vonden ze in het feit dat het dossier tegen Di Rupo bijzonder licht bleek te wegen en gebaseerd was op verklaringen van één getuige, Olivier Trusgnach, die door zijn omgeving een 'fantast' en een 'mythomaan' werd genoemd.

Op advies van de bijzondere commissie, die over de kwestie vijftien uur had beraadslaagd, besliste de Kamer op 21 november (met 103 stemmen voor, 20 tegen en 15 onthoudingen) de overgangsregeling van grondwetsartikel 103 alsnog niet toe te passen en het Hof van Cassatie te vragen het dossier tegen 9 december nader te onderzoeken. Tijdens interpellaties na de stemming drongen de Vlaamse oppositiepartijen op het minstens tijdelijke ontslag van Di Rupo aan. Premier Dehaene, die scherp uithaalde naar 'de lichtzinnigheid waarmee gegevens worden gelekt en de gretigheid waarmee in het openbaar op deze lekken wordt ingegaan', antwoordde dat hij het vertrouwen in zijn vice-premier behield. CVP-kamerlid Tony van Parys en SP-kamerfractie leider Louis Vanvelthoven vonden dat Di Rupo 'terughoudendheid' aan de dag moest leggen. PSC-voorzitter Charles-Ferdinand Nothomb stelde luidop de vraag of een homoseksuele geaardheid verzoekenbaar is met een ministerambt.

Het weekblad *Knack* schreef op 27 november dat er aanwijzingen waren dat het getuigenis van Trusgnach was geïnspireerd of zelfs opgezet door leden van de gerechtelijke politie (GP) van Brussel. De BRTN bracht het getuigenis in verband met een clanstrijd binnen de Brusselse GP.

Op 4 december bezorgde procureur-generaal Van Oudenhove kamervoorzitter Langendries een bijkomend dossier over Di Rupo (ook de Franse Gemeenschapsraad en het Waals Parlement, die in de zaak-Grafé dezelfde procedure hadden gevolgd als de Kamer in de zaak-Di Rupo kregen een bijkomend dossier over de PSC-minister). Volgens persberichten ging het om onder meer tips die waren binnengekomen op de 'Dutroux-lijn' van de rijkswacht en brieven die naar het gerecht waren gestuurd. De bijzondere kamercommissie besliste het dossier 'ongeopend' naar Cassatie door te sturen.

Op 9 december deelde procureur-generaal Liekendael van het Hof van Cassatie aan de bijzondere kamercommissie mee, dat het eerste dossier geen aanleiding gaf tot vervolging van vice-premier Di Rupo omdat de beweringen van de ene getuige 'geenszins geloofwaardig' waren. Over het tweede dossier deed Cassatie geen uitspraak omdat de bijzondere kamercommissie een procedurefout had begaan door het naar Cassatie door te sturen zonder dat de voltallige Kamer dat besluit had bekrachtigd. De commissie beslist daarop het dossier eerst zelf in te kijken en aan de voltallige Kamer een advies uit te brengen over de toepassing van grondwetsartikel 103.

Het voor Di Rupo positieve nieuws over het eerste dossier, werd overschaduwd door berichten dat er een derde dossier tegen de vice-premier zou zijn. Zijn positie werd ook verzwakt door het ontslag van Jean-Pierre Grafé als minister in de Franse gemeenschaps- en Waalse gewestregering. Grafé hield zijn on-

schuld staande, maar de aanklachten tegen hem bleken zwaarder te zijn dan die tegen Di Rupo en de druk van zijn partij om af te treden groter.

De bijzondere commissie vergaderde tot diep in de nacht, maar kwam niet tot een besluit. Procureur Liekendael, die door de commissie werd gehoord, suggereerde zo snel mogelijk een uitvoeringswet op grondwetsartikel 103 uit te vaardigen, om onderzoeksdaaden tegen een minister mogelijk te maken zonder de toestemming van de Kamer. De meeste partijen konden zich in dat voorstel vinden, maar er was onenigheid over wat er intussen met het tweede en derde dossier moest gebeuren. De PS wilde alle dossiers meteen seponeren. De oppositiepartijen vonden dat zoiets de indruk kon wekken dat de zaak in de doofpot werd gestopt. Ook de CVP wou niet van een eenvoudige seponering weten.

Op 11 december kwam de zaak-Di Rupo helemaal in partijpolitiek vaarwater. De PS dreigde met een regeringscrisis als haar minister niet zou worden witwassen en eiste dat er voor de bijeenkomst van de ministerraad (die wegens de Europese Top in Dublin uitzonderlijk op donderdag 12 december zou plaatsvinden) een oplossing was. Premier Dehaene werd te hulp geroepen om te bemiddelen. Ook procureur-generaal Liekendael kwam naar het parlement om juridische bijstand te verlenen. In de vroege ochtend van 12 december keurde de commissie, meerderheid tegen minderheid, een advies goed dat nog diezelfde dag door de Kamer werd bekrachtigd, eveneens meerderheid tegen minderheid.

Volgens de goedgekeurde tekst bestond er 'in de huidige stand van de aan de Kamer overgezonden dossiers ten aanzien van de vice-premier geen aanwijzing van schuld' en waren er 'geen elementen die zijn inbeschuldigingstelling voor het Hof van Cassatie verantwoorden'.

Op advies van de bijzondere commissie diende de meerderheid een wetsvoorstel in om tijdelijk uitvoering te geven aan grondwetsartikel 103, waarvan - ook al was het advies van de Raad van State nog niet binnen - de commissie voor de Grondwetsherziening meteen de bespreking begon. Volgens de christen-democraten en de socialisten kon Cassatie, na de goedkeuring van het voorstel, alsnog het tweede en derde dossier tegen Di Rupo onderzoeken. Zij weerlegden daarmee de kritiek van de oppositie dat de zaak, onder 'chantage' van de PS, in de doofpot werd gestopt. De liberalen dienden een eigen wetsvoorstel in om tegelijk uitvoering te geven aan grondwetsartikel 125 over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van gewest- en gemeenschapsministers.

Nadat de tekst aan het advies van de Raad van State was aangepast, keurde de commissie voor de Grondwetsherziening het 'wetsvoorstel-Di Rupo' op 13 december goed. In interviews met radio en televisie viel Di Rupo scherp uit naar de liberalen, die er volgens hem alleen op uit waren de regering ten val te brengen. Hij wees vooral VLD-voorzitter De Croo met de vinger, die als eerste 'mijn naam te grabbel gooide'.

Op 16 december keurde de Kamer het wetsvoorstel goed. De wet van 17 december 1996 'houdende tijdelijke en gedeeltelijke uitvoering van artikel 103 van de grondwet' (*Belgisch Staatsblad 18 december 1996*) bepaalt dat het Hof van Cassatie vervolging kan instellen tegen een minister tijdens de uitoefening van zijn ambt wegens misdrijven, al dan niet bij de uitoefening van dat ambt, en tegen een gewezen minister wegens misdrijven bij de uitoefening van zijn ambt. Aanhouding of voorlopige hechtenis zijn, behalve bij betrapping op heterdaad, alleen mogelijk met instemming van de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Na het onderzoek beslist de Kamer welk gevolg er aan de zaak moet worden gegeven. De wet is van kracht tot 1 januari 1998. De Kamer keurde ook het wetsvoor-

stel goed over de uitvoering van artikel 125 van de grondwet, maar anders dan het 'wetsvoorstel-Di Rupo' behoeftte dat ook de instemming van de Senaat.

Op 17 december meldde de commerciële omroep VTM dat procureur-generaal Liekendael in haar onderzoek naar de rol van procureur-generaal Demanet van Bergen in de zaak-Dutroux op een dossier was gestoten over de aankoop van een huis waarin Di Rupo werd genoemd. In de Kamer zei premier Dehaene op 19 december, in antwoord op interpellaties, dat er geen aanwijzingen zijn dat Di Rupo zich schuldig zou hebben gemaakt aan belangenvermenging.

De affaire-Di Rupo vormde het hoogtepunt van de schandaalsfeer die, met de affaire-Kelchtermans en de zaken-Dutroux en -Cools, de geloofwaardigheid van de politieke en gerechtelijke instellingen op de helling zette. Om een antwoord te zoeken op de 'signalen uit de bevolking', zoals die met de 'Witte Mars' tot uiting waren gekomen, nodigde kamervoorzitter Raymond Langendries op 2 december de voorzitters van de politieke partijen (exclusief het Vlaams Blok en het Front National) en een 'wijze' per partij uit voor een 'Staten-generaal over democratie' om te praten over hervormingen als de depolitisering van gerecht en administratie, decumulatie, immuniteit en partijfinanciering. De traditionele partijen reageerden positief, de groenen en de VU waren sceptisch. Agalev noemde het 'een slecht signaal van oude politieke cultuur' dat de partijvoorzitters en niet de fractieleiders waren uitgenodigd.

Op de eerste vergadering (7 december) van wat de overleggroep-Langendries zou worden genoemd, waarop Agalev en Ecolo afwezig bleven, werd afgesproken maatregelen uit te werken om de kwaliteit van de politieke democratie en de verhouding tussen burger en staat te verbeteren. Gespreksonderwerpen zouden zijn: de verhouding parlement-regering; referendum, raadpleging en petitities; strafrechtelijke verantwoordelijkheid van ministers; statuut van gekozenen; versterking van het Rekenhof; partijfinanciering en verkiezingsuitgaven; parlementaire ombudsdiensten; toegankelijkheid van administratie en gerecht; depolitisering van de benoemingen; dienstbetoon.

De tweede bijeenkomst van de overleggroep die voor 20 december was gepland, werd wegens het partijpoliteik gekrakeel over de Di Rupo-zaak, tot begin 1997 uitgesteld.

D. Overige gerechtelijke affaires

Uniop - Het Hof van Cassatie veroordeelde op 5 april oud-minister Guy Coëme (PS) wegens corruptie en schriftvervalsing in de zogenaamde Uniop-affaire tot twee jaar voorwaardelijke gevangenisstraf en een boete van 200.000 frank. In de jaren tachtig had Uniop, het onderzoeksbureau van de ULB, nepstudies gedaan voor (in hoofdzaak PS-) politici. Een deel van het overheidsgeld waarmee de facturen werden betaald, was teruggevloeid naar de betrokkenen of voor partijfinanciering gebruikt. In die zaak waren Willy Claes en Philippe Moureaux door een meerderheid in de Kamer van Volksvertegenwoordigers buiten vervolging gesteld omdat de aantijgingen tegen te hen te licht werden bevonden. Van Guy Spitaels en Hervé Hasquin had de Senaat geweigerd de onschendbaarheid op te heffen. Philippe Busquin was eveneens in de Uniop-affaire betrokken, maar voor hem waren de feiten verjaard.

Coëme werd ook voor vijf jaar uit zijn burgerlijke en politieke rechten ontzet. Hoewel de grondwet onduidelijk is over de gevolgen van die veroordeling voor een parlementair mandaat, werd de druk op Coëme zo groot dat hij op 15 april

besliste ontslag te nemen uit de Kamer van Volksvertegenwoordigers. Merry Hermandus (PS), de hoogste ambtenaar van de Franse Gemeenschap, gewezen kabinetschef van Philippe Moureaux en lid van de Brusselse gewestraad, kreeg een voorwaardelijke gevangenisstraf van één jaar en een boete van 100.000 frank; ook hij verloor zijn politieke rechten en nam ontslag als parlamentslid en secretaris-generaal (met verlof) van de Franse Gemeenschap. Ook twee ULB-hoogleraren, Camille Javeau en Nicole Vosswinkel, liepen een zware straf op. Vier andere beklagden kregen lichtere straffen.

Agusta - Rafaelo Teti, de ex-topman van de Italiaanse helikopterfabrikant Agusta die in oktober 1995 in Brazilië was aangehouden, werd op 1 mei aan België uitgeleverd en aangehouden op beschuldiging van actieve corruptie en valsheid in geschrifte. Agusta, dat in 1988 helikopters had mogen leveren aan het Belgisch leger, had smeergeld betaald aan de PS en de SP. De zogenaamde Agusta-affaire had in 1994 geleid tot het ontslag van de PS-ministers Coëme, Spitaels en Mathot en in 1995 tot het aftreden van SP-minister Frank Vandenbroucke en Navo-secretaris-generaal Willy Claes.

Claes, die door de Kamer in beschuldiging was gesteld en naar het Hof van Cassatie verwezen, ontkende dat hij Teti op 8 januari 1989 had ontmoet, zoals sommige getuigen beweerden. De confrontatie met Teti op 4 juni zou dat bevestigd hebben. Teti mocht eind november België verlaten.

Kort na zijn vertrek dook een op 9 juni 1989 opgenomen videofilm van een toespraak van Claes op, waarin de oud-minister verwijst naar een gesprek met 'de Italiaanse voorzitter van Agusta'. Claes zei dat hij nooit had ontkend met Agusta-vertegenwoordigers te hebben gesproken, maar dat hij zich niet kon herinneren of Teti daar bij was.

Bende van Nijvel - Na moeizaam overleg met minister van Justitie Stefaan de Clerck stemden de procureurs-generaal er op 10 januari mee in dat de Leuvense hoogleraren Cyrille Fijnaut en Raf Verstraeten een onderzoek zouden instellen naar de wijze waarop het onderzoek was gevoerd naar de moordovervallen van de Bende van Nijvel, die in de jaren tachtig 28 doden hadden gemaakt. Het Hof van Cassatie had in 1995 scherpe kritiek geuit op het besluit van De Clerck een onderzoek naar het Bende-onderzoek te laten doen, omdat dit strijdig zou zijn met de scheiding der machten en een schending van het beroepsgeheim. Daarom werd de opdracht van de hoogleraren beperkt tot het opmaken van een 'gemotiveerde en toegelichte inventaris' van 'alle tot op heden publiek gemaakte grieven' over de wijze waarop het onderzoek was gebeurd. Zij moesten ook de feiten die het voorwerp uitmaken van het onderzoek en de belangrijke stappen in het onderzoek reconstrueren.

Hoewel het gerecht zijn medewerking had beloofd, kregen de hoogleraren van procureur-generaal Demanet van Bergen geen toegang tot het volledige Bende-dossier. Omdat het niet mogelijk was 'hun opdracht in volle sereniteit en met de nodige methodologische waarborgen op een adequate wijze uit te voeren', gaven zij in maart hun opdracht terug.

Op 13 juni - na de wijziging van de wet op het parlementair onderzoek (zie hoofdstuk VII) - richtte de Kamer zelf een commissie op om het verloop van het Bende-onderzoek te onderzoeken. De commissie liet zich bijstaan door Fijnaut, Verstraeten en twee Franstalige hoogleraren, Michel Franchimont (die later werd vervangen) en Marc Uyttendaele. Zij nam zich voor haar werkzaamheden in februari 1997 te beëindigen.

VI. Het buitenlands en defensiebeleid

A. Buitenlandse politiek

Zaire - De hervatting van de indirecte bilaterale samenwerking met Zaire, waartoe de Belgische regering op 22 december 1995 had besloten, kwam maar moeizaam op gang. In april waren er bij het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelings-samenwerking (Abos) zo'n 150 projecten van niet-gouvernementele organisaties (NGO's) ingediend. De goedkeuring van de eerste projecten zou in mei gebeuren, maar het plan de NGO's toe te laten de hulp aan Zaire te hervatten, werd opgeborgen nadat de Zairese ambassadeur in Brussel, Kimbulu Moyanso Lokwa, op 9 mei had gezegd dat voor die samenwerking het akkoord Kinshasa nodig was. De Belgische regering weigerde op die eis in te gaan, omdat de ervaring had geleerd dat hulp die onder Zairese 'voogdij' werd verstrekt, niet bij de doelgroepen belandde.

De meningsverschillen werden bijgelegd tijdens een werkbezoek dat de Zairese eerste minister, Kengo Wa Dondo, op uitnodiging van de Belgische regering op 5 en 6 augustus aan Brussel bracht. Premier Dehaene noemde de ontmoeting met zijn ambtgenoot 'een belangrijke stap in onze bilaterale samenwerking'. De Belgische regering zegde toe de indirecte hulp aan de oud-kolonie in 1997 te verhogen van 400 miljoen naar 600 miljoen frank, het visa-beleid ten aanzien van Zaire te versoepelen en materiele en logistieke steun te verlenen bij de verkiezingen die Zaire in 1997 zou houden.

In september braken in Oost-Zaire (Kivu) onlusten uit tussen Zairese rebellen, die gesteund werden door Ruanda en Burundi, en het Zairese leger. Minister van Buitenlandse Zaken Eric Derycke zei op 30 oktober in de senaatscommissie voor Buitenlandse Zaken dat België al enkele maanden trachtte te bemiddelen tussen Ruanda en Zaire. Hij stelde voor een verzoeningsconferentie te houden om een duurzame oplossing te zoeken voor de meer dan één miljoen Ruandese vluchtelingen in Zaire, maar het voorstel bleef dode letter. Brussel zei nadien bereid te zijn financiële en logistieke steun te verlenen aan een internationale interventiemacht om humanitaire hulp te leveren aan de vluchtelingen, maar toen de Hutu-vluchtelingen in november massaal naar Ruanda terugkeerden, legde de VN het plan in de ijskast, tot ongenoegen van de Belgische regering.

Een verdere stap in de normalisering van de betrekkingen tussen Brussel en Kinshasa kwam er eind november met het bezoek dat staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Reginald Moreels vanaf 26 november aan Zaire bracht, het eerste van een federaal regeringslid sinds in 1990 de diplomatieke betrekkingen waren verbroken. De reis had tot doel de indirecte hulp aan en het democratiseringsproces in Zaire te evalueren. Moreels had ook een mandaat van de Europese Unie om de noden van de vluchtelingen in Oost-Zaire te onderzoeken. Het bezoek had plaats op een ogenblik dat de machtsverhoudingen in Kinshasa onduidelijk waren: president Mobutu herstelde in Frankrijk van een behandeling tegen prostaatkanker en de rivaal van premier Kengo Wa Dondo, Etienne Tshisekedi, eiste het premierschap op.

Ex-Joegoslavië - De regering besliste op 12 januari verder deel te nemen aan de VN-vredesmacht in Oost-Slavonië, het laatste stuk van Kroatië dat nog door Serviërs was bezet, nadat zij de verzekering had gekregen dat de VN-veiligheidsraad het mandaat van de militairen in dat gebied vóór 15 januari zou verlengen. In Oost-Slavonië waren 820 Belgische blauwhelmen actief. Op vraag van de VN en nadat de regering garanties had gekregen voor de veiligheid van de militair-

ren, stemde België er op 6 februari mee in de leiding te nemen van de 5.000 blauwhelmen die Untaes, het VN-overgangsbestuur in Oost-Slavonië, zouden bijstaan. Generaal-majoor Jozef Schoups werd aangewezen om Untaes te leiden. Zijn mandaat begon op 1 maart. Hoewel het één jaar zou duren, maakte minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet eind november bekend dat Schoups zou worden vervangen door generaal-majoor Willy Hanset. De vervanging hield verband met kritiek van de VN op het optreden van Schoups.

Op 12 december besliste de regering uit budgettaire overwegingen af te zien van verdere deelname aan Beluga, de multinationale Navo-vredesmacht in Bosnië. Wel zouden 75 militairen en vier F16's participeren aan de SFOR (Stabilization Force), die vanaf 20 december de IFOR (Implementation Force) in Bosnië opvolgde.

Ruanda - Het Krijgshof sprak op 4 juli kolonel Luc Marchal vrij van 'onvrijwillige doodslag door gebrek aan voorzorg en vooruitziendheid en zonder het inzicht te doden'. Marchal voerde in april 1994 het bevel over de Belgische blauwhelmen in Ruanda die deel uitmaakten van de VN-vredesmacht (Unamir). Tien para's werden toen door Ruandese militairen vermoord. Volgens het Krijgshof was de beschuldiging niet bewezen. De openbare aanklager, die de beschuldiging wel bewezen achtte maar rekening hield met verzachtende omstandigheden, had een symbolische straf van één maand voorwaardelijke gevangenisstraf gevraagd. De burgerlijke-partijstelling door de nabestaanden van de slachtoffers werd onontvankelijk verklaard.

Een comité van vooral gezins- en familieleden van de vermoorde para's overhandigde op 11 juni een petitie met 200.000 handtekeningen aan senaatsvoorzitter Frank Swaelen, waarin een parlementair onderzoek werd gevraagd naar de omstandigheden van de moord op de Belgische blauwhelmen en naar de genocide in Ruanda. De regering weigerde vertrouwelijke documenten over de zaak over te maken aan de senaatscommissie voor Buitenlandse Zaken. Dat leidde in de commissie tot een conflict tussen meerderheid en oppositie, dat eind juli werd beslecht met de oprichting van een werkgroep van vier senatoren en twee oud-voorzitters van het Arbitragehof die de vertrouwelijke documenten zou onderzoeken. De werkgroep kreeg tot 15 oktober de tijd om haar onderzoek te doen, maar wegens het getalm waarmee de regering de documenten overhandigde, werd die termijn enkele keren verlengd. Half december werd in de commissie afgesproken dat de werkgroep haar rapport op 7 januari 1997 zou indienen, maar ook die vervaldatum zou onhaalbaar blijken te zijn.

Spanje - Minister van Justitie Stefaan de Clerck liet op 12 januari het Baskische echtpaar Luis Moreno en Raquel Garcia aanhouden, nadat de Vaste Beroepscommissie voor Vluchtelingen hun asielaanvraag definitief had afgewezen. Het paar verbleef sinds 1992 in België. Spanje vroeg hun uitlevering omdat ze ervan beschuldigd waren onderdak te hebben gegeven aan leden van de Baskische afscheidingsbeweging ETA. Om aan de uitlevering te ontsnappen, hadden zij politiek asiel gevraagd. Spanje had in 1993 al korzelig op de gang van zaken gereageerd. Op 22 januari stemde De Clerck met de uitlevering van Moreno en Garcia in, maar op 1 februari schorste de Raad van State het uitleveringsbesluit. Het arrest zette kwaad bloed in Madrid. Spanje schortte zijn juridische samenwerking met België op, inclusief het Schengen-akkoord. De Belgische regering zei dat zij zich bij de uitspraak van de Raad van State diende neer te leggen. Het Europees Parlement keurde op 15 februari een resolutie goed, waarin werd betreurd dat het arrest van de Raad van State de gerechtelijke samenwerking in de Europese Unie op losse schroeven zet. Nadat Spanje in augustus nog geweigerd had in te

gaan op het verzoek een Belg uit te leveren, legden beide landen hun geschil bij en ondertekenden zij op 24 september een samenwerkingsakkoord over terrorismebestrijding.

Abos- In het kader van de hervorming van het Algemeen Bestuur voor Ontwikkelingssamenwerking (*Abos*) benoemde de ministerraad op 4 oktober Jan Gysen, de administrateur-generaal van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid van de Provinciale en Plaatselijke Overheidsdiensten, tot bijzonder commissaris. Hij kreeg de opdracht gedurende twee jaar, met de bevoegdheid van de administrateur-generaal, de hervorming te realiseren. Op 9 oktober maakte staatssecretaris voor Ontwikkelingssamenwerking Reginald Moreels zijn hervormingsplan bekend. Het *Abos* zou worden omgevormd tot de Dienst voor Ontwikkelingssamenwerking (*DOS*). De relatie tussen de *DOS* en de niet-gouvernementele organisaties (*NGO's*) zou worden herzien. De gebonden ontwikkelingshulp, waarbij de ontvangende landen verplicht worden producten te bestellen bij Belgische bedrijven, zou worden afgeschaft. Moreels kondigde ook aan het aantal landen waar de Belgische coöperatie actief is van een 40-tal tot een 20-tal te beperken.

De hervormingsplannen waren een antwoord op het jarenlange wanbeleid in het *ABOS*, waarvan ook in 1996 gevallen aan het licht kwamen. Zo bleek dat het *ABOS* verzuimd had de gevraagde herstellingswerken uit te voeren aan de veerboot Bukoba die op 21 mei op het Victoriameer (Tanzanië) zonk; bij de ramp kwamen 800 mensen om het leven. Een opvolgingscommissie in de Kamer van Volksvertegenwoordigers was eind 1996 nog niet klaar met haar onderzoek naar de mistoestanden.

B. *Landsverdediging*

In een tussentijds rapport aan de ministerraad wees minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet op 28 maart op de problemen bij de uitvoering van het legerhervormingsplan uit 1992. Volgens dat zogenaamde plan-Delcroix, dat het leger omvormde tot een beroepsleger en de dienstplicht afschafte, zou de legersterkte tegen eind 1997 tot 47.500 moeten zijn gereduceerd. Doordat de overheveling van overtallige beroepsmilitairen naar andere overheidsdiensten of hun integratie in de rijkswacht niet het verhoopte resultaat kende, waren er op 1 januari 1996 nog ruim 3.800 militairen te veel in dienst. Om de budgettaire weerslag daarvan, die voor het jaar 1996 op 4 miljard frank werd becijferd, te milderen, besliste de regering op 31 mei de einddatum van de hervorming een jaar uit te stellen, tot 31 december 1998. Om de trage afvloeiing van oudere beroepsmilitairen te compenseren, werd de recrutering van nieuwe, jonge militairen tot het einde van het jaar tot een strikt minimum beperkt. Voorstellen van Poncelet voor vervroegde pensionering of vertrekpremies voor dertigers wees de regering af.

De minister klaagde in zijn nota ook over de bevrozing van de defensiebegroting tot 1998 op 98 miljard frank. Hij drong aan op een indexering van de begroting vanaf 1998 en op extra middelen voor de financiering van vredesopdrachten, waarvan de kostprijs in 1996 op 2,5 miljard frank werd geraamd. Eerder al had stafchef Willy Herteleer gezegd dat het leger vanaf 1998 jaarlijks 10 miljard frank meer nodig had om onder meer de gepantserde patrouillewagens, anti-tankwapens, de Leopard-tanks en de C130-transportvliegtuigen te vervangen. Minister Poncelet was behoorlijk ontstemd toen de regeringstop bij de opmaak van de rijksbegroting voor 1997 Landsverdediging nog eens een besparing van 1 miljard frank oplegde.

Het commando van de interventiemacht, een van de drie divisies van de Landmacht, werd afgeschaft op 1 oktober, daags nadat het hoofd van het commando, luitenant-generaal Francis Briquemont, met pensioen was gegaan. Het werd vervangen door een Operationeel Commando van de Landmacht dat werd geleid door luitenant-generaal Guy Bastien

Op 1 januari werd het samenwerkingsakkoord tussen de Belgische en de Nederlandse marine van kracht, dat beide landen op 28 maart 1995 hadden gesloten. De operationale staven en de operationale opleidingsscholen werden samengevoegd in Den Helder, de logistieke opleidingen werden in Zeebrugge gevestigd. Op 1 oktober sloten de Belgische en de Franse zeemacht eveneens een samenwerkingsakkoord. De akkoorden passen in de geleidelijke uitbouw van een Europese defensie

Op 9 mei richtte de Kamer van Volksvertegenwoordigers een commissie op om de grote legeraankopen en de daarmee samenhangende compensatiebestellingen te begeleiden. De oprichting was een uitloper van de Augusta-affaire.

Op 15 juli stortte op de vliegbasis Eindhoven (Nederland) een C130 Hercules-transporttoestel van de Belgische Luchtmacht tijdens de landing neer. Bij het ongeval kwamen 34 militairen om het leven: dertig leden van een Nederlandse muziekkapel en de vier Belgische bemanningsleden. Uit het onderzoek bleek dat het toestel neerstuikte nadat een zwerm vogels in een van de motoren was terechtgekomen.

VII. Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van belangrijke gebeurtenissen en ontwikkelingen die nog niet eerder vermeld werden.

Grondwetsberzienting - Door de invoeging in de grondwet van een artikel 118bis, werd het recht op 'vrij verkeer op alle verkeerswegen door de openbare overheden geëxploiteerd of in concessie gegeven', dat de kamerleden en senatoren sinds 1893 genieten, uitgebreid tot de leden van de gewest- en gemeenschapsraden. De maatregel was een gevolg van de afschaffing van het dubbelmandaat. Overigens werd terzelfder tijd de formulering van de grondwetsartikelen 66 en 71 over het vrij verkeer voor kamerleden respectievelijk senatoren aangepast, om er onder meer rekening mee te houden dat het stads- en streekvervoer een bevoegdheid van de gewesten is geworden. De drie herzieningsbesluiten dragen de datum van 25 maart 1996 en werden op 19 april in het *Belgisch Staatsblad* gepubliceerd.

Staatsbervorming - De wetgeving die de staatshervorming regelt onderging in 1996 enkele kleine wijzigingen.

De bijzondere wet van 25 maart 1996 (*Belgisch Staatsblad van 19 april 1996*) vulde, door de wijziging van artikel 24bis § 5 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instelling, een lacune in de regeling voor de samenstelling van de Franse Gemeenschapsraad op. Het probleem was na de verkiezingen van 21 mei 1995 aan het licht gekomen. Alfred Evers, die toen tot lid van de Waalse Gewestraad was verkozen, was krachtens de bijzondere wet van 1980 in die hoedanigheid ook lid van de Franse Gemeenschapsraad. Hij kon zijn mandaat evenwel niet uitoefenen omdat hij eerder al de eed had afgelegd als (raadgevend) lid van de Raad van de Duitstalige Gemeenschap; tussen het lidmaat-

schap van beide Raden bestaat een onverenigbaarheid. De bijzondere wet van 1980 liet in het midden wat er met het openstaande mandaat van Evers moest gebeuren. De bijzondere wet van 25 maart 1996 vulde die leemte op, door te bepalen dat het in zulke gevallen wordt uitgeoefend door de op de lijst voor de Waalse Gewestraad verkozen opvolger van de betrokkene. Op die manier bleef de verhouding tussen het aantal Walen (75) en het aantal Franstalige Brusselaars (19) in de Franse Gemeenschapsraad behouden.

Met drie afzonderlijke wetten werd een onverenigbaarheid ingevoerd tussen een parlementair mandaat in een van de beleidsniveaus van de federale staat en het ambt van minister dat in een ander beleidsniveau wordt uitgeoefend (zo bijvoorbeeld tussen het lidmaatschap van de Kamer van Volksvertegenwoordigers en het ambt van minister in de Vlaamse regering). Het ging om de bijzondere wet van 4 december 1996 (die de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen en de bijzondere wet van 12 januari 1989 over de Brusselse instellingen wijzigde), de wet van 4 december 1996 tot wijziging van de wet van 6 augustus 1931 (over de onverenigbaarheden) en de wet van 16 december 1996 (die de wet van 31 december 1983 tot hervorming der instellingen voor de Duitstalige Gemeenschap wijzigde). Die laatste wet voerde ook een onverenigbaarheid in tussen het lidmaatschap van de Raad van de Duitstalige Gemeenschap en het ambt van minister van de Duitstalige Gemeenschap. De drie wetten zijn gepubliceerd in het *Belgisch Staatsblad* van 31 december 1996.

Parlementair onderzoek - Na lange en moeizame discussies met de regering stemde het parlement in met een wijziging van de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek. De wetwijziging hield verband met de oprichting van een onderzoekscommissie naar wat was misgelopen in het onderzoek naar de Bende van Nijvel (zie hoofdstuk V) en had vooral tot doel de verhouding tussen een parlementair onderzoek en een gerechtelijk onderzoek te verduidelijken, om te vermijden dat een parlementair onderzoek tijdens een strafproces zou worden ingeroepen als argument om de schending van de rechten van de verdediging te bepleiten. De wet van 30 juni 1996 (*Belgisch Staatsblad van 16 juli 1996*) bouwde voort op de conclusies die een gemengde werkgroep van de Kamer en de Senaat al in 1992 had geformuleerd. In de wet staat: 'De door de Kamers ingestelde onderzoeken treden niet in de plaats van de onderzoeken van de rechterlijke macht; ze kunnen daarmee samenlopen maar mogen het verloop ervan niet hinderen'. De regering had gewild dat de leden van de onderzoekscommissies zwijgplicht opgelegd kregen, maar het parlement verzette zich daartegen. Uiteindelijk raakte men het erover eens dat de parlementsleden 'tot geheimhouding verplicht zijn met betrekking tot de informatie verkregen naar aanleiding van de niet-openbare commissievergaderingen' (de vergaderingen zijn in principe openbaar). Schending van de geheimhouding 'wordt gestraft met de sanctie bepaald in het reglement van de Kamer waartoe zij behoren'.

Raad van State - De wet van 4 augustus 1996 tot wijziging van de gecoördineerde wetten op de Raad van State van 12 januari 1973 (*Belgisch Staatsblad van 20 augustus 1996*) breidde het aantal kamers, staatsraden, auditeurs en griffiers bij de afdeling administratie van de Raad van State uit. De personeelsuitbreiding had tot doel de achterstand (medio 1996 meer dan 13.000 dossiers) weg te werken. De nieuwe wet bepaalt ook dat alle zaken in kort geding door een alleen zetelende rechter worden behandeld. De afdeling wetgeving kreeg er vier referendarissen bij. Haar taak inzake coördinatie, codificatie en vereenvoudiging van de wetgeving werd versterkt.

Communautaire problemen - De federale regering bleef in 1996 grotendeels gespaard van communautaire spanningen. Wrijvingen tussen Vlamingen en Franstaligen deden zich vooral op het niveau van de gewesten en de gemeenschappen voor, al kleurden ze een enkele keer af op het federale niveau.

De Vlaamse regering stelde in januari bij de Raad van State vernietigingsberoep in tegen de oprichting door het College van de Franse Gemeenschapscommissie in Brussel (Cocof) van een 'Adviesraad van de Franstaligen uit de Brusselse randgemeenten'. Zij voerde aan dat het besluit daarover strijdig is met het territorialiteitsbeginsel. Een uitspraak over de kwestie was er eind 1996 nog niet.

In een gelijkaardig dispuut vernietigde het Arbitragehof op 3 oktober het krediet van 10,5 miljoen frank dat de Franse Gemeenschap op haar begroting voor 1995 had ingeschreven als subsidie voor Franstalige verenigingen in Vlaamse faciliteitengemeenten. Het geld werd vooral gebruikt voor de verspreiding van het Franstalige blad *Carrefour* in de Nederlandstalige randgemeenten rond Brussel. Volgens het Arbitragehof schond de Franse Gemeenschap daardoor het territorialiteitsbeginsel. De Franse gemeenschapsregering omzeilde het arrest door de subsidie over te dragen naar de begroting voor 1996 en ze, net als de soortgelijke subsidie op de oorspronkelijke begrotingen voor 1996 en 1997, de bestemming 'bevordering van de Franse taal en cultuur' te geven. Het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering, die al bij het Arbitragehof vernietigingsberoep tegen de oorspronkelijke begroting-1996 hadden ingesteld, kondigden aan dat ook te zullen doen tegen de aangepaste begrotingen voor 1996 en 1997.

Op 29 februari keurde de Vlaamse regering een 'discussienota' goed met 'oriënterende krachtlijnen en constructieve denksporen' voor de toekomstige staatsinrichting van België. De 'Schrikkelnota' opteerde voor een tweeledige staatsstructuur, met een bijzondere plaats voor Brussel, en bijkomende bevoegdheden en eigen fiscale en financiële beleidsinstrumenten voor de deelstaten Vlaanderen en Wallonië. De nota, waarrond de Vlaamse regering een consensus wil zien groeien met het oog op een gesprek met de Franstaligen in uiterlijk 1999, lokte zure reacties uit aan Franstalige zijde, vooral wegens de 'negatie van de realiteit van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest'.

In de periode rond 11 juli, het Feest van de Vlaamse Gemeenschap, laaide de communautaire spanning opnieuw op. De pleidooien van onder anderen minister-president Luc van den Brande voor een ruimere fiscale autonomie voor Vlaanderen en de kritiek op het 'immobilisme' van Wallonië en de PS die tijdens het kamerdebat over de kaderwetten door de Vlaamse oppositiepartijen werd verwoord, versterkten in het Franstalige landsdeel de indruk dat Vlaanderen langs de weg van het confederalisme op onafhankelijkheid zou aansturen. De spanning bereikte een hoogtepunt op 10 juli in de Kamer, toen PS-fractie leider Claude Eerdekens, na een nieuwe aanval van de VLD, dreigde met de aansluiting van Wallonië bij Frankrijk (zie hoofdstuk II). Begin september publiceerden enkele Franstalige academici het manifest '*Choisir l'avenir*' waarin zij de vorming verdedigden van een Waals-Brusselse federatie als antwoord op een mogelijke Vlaamse afscheiding. Op 14 september viel de Waalse minister-president, Robert Collignon, in een toespraak ter gelegenheid van de Waalse Feesten, scherp uit naar 'het separatistische Vlaanderen' in het algemeen en Van den Brande in het bijzonder. De Vlaamse minister-president verweet Collignon 'politiek, intellectueel en institutioneel' oneerlijk te zijn.

Op 17 september had in het Vlaams Parlement de uitreiking plaats van de Emiel van de Gucht-prijs aan vijf jonge juristen voor hun '*Proeve van Grondwet voor Vlaanderen*', waarin verregaande autonomie wordt toegekend aan de Vlaamse

deelstaat. Vooral het feit dat de prijsuitreiking werd bijgewoond door minister-president Van den Brande en parlementsvoorzitter Norbert de Batselier wekte onbehagen aan Franstalige kant.

Koninklijk Huis - Prinses Astrid legde op 20 november de eed af als senator. De Senaat had op 17 oktober meegedeeld, dat zij, na overleg met het senaatsvoorzitter Frank Swaelen en het bureau van de assemblee, besloten had gebruik te maken van het grondwettelijk recht (artikel 72) dat de kinderen van de koning van rechtswege lid zijn van de Senaat op de leeftijd van 18 jaar. Astrid was de eerste vrouwelijke senator van rechtswege; tot de grondwetsherziening van 1993 was dat recht voorbehouden aan de zonen van de koning. Het was ook voor het eerst dat twee kinderen van de koning zitting hebben in de Hoge Vergadering. Prins Filip, de oudere broer van Astrid, is sinds 1994 senator van rechtswege. In de toespraak na haar eedaflegging ging de prinses in op de 'Witte Mars', die zij een uiting van 'de nieuwe bewustwording van de morele waarden' noemde en op de 'zo noodzakelijke eendracht in ons federaal België'.

Dat ook Astrid gebruik maakte van grondwetsartikel 72 gaf opnieuw voedsel aan het gerucht dat het Paleis er nog altijd rekening meeield dat niet Filip maar zij koning Albert II zou opvolgen. Prins Filip zelf had op 4 juli tijdens een informeel gesprek met enkele journalisten gezegd dat hij de volgende koning der Belgen wordt. Hij zei dat het zijn nadrukkelijke ambitie is de troon te bestijgen wanneer koning Albert zou aftreden of overlijden.

Spoorwegen - De federale ministerraad keurde op 5 juli het investeringsplan 1996-2005 van de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen (NMBS). Het voorzag in investeringen ter waarde van 370,3 miljard frank (uitgedrukt in franken van 1994), waarvan 155,1 miljard voor het binnenlandse net en de rest voor hogesnelheidslijnen (die ten dele ook voor het binnenlands verkeer zullen worden gebruikt). Het ontwerpplan had scherpe kritiek gekregen van de Vlaamse en de Brusselse regering, waarmee echter nauwelijks rekening was gehouden. Brussel was er niet over te spreken dat er nauwelijks middelen waren voorzien voor het voorstadsspoorverkeer (GEN, gewestelijk expresnet). Vlaanderen protesteerde tegen de communautaire verdeelsleutel voor de investeringen (na aftrek van het deel voor Brussel ging 60% naar Vlaanderen, dat meer dan 60% van de reizigers heeft) en de selectie van de acht hoofdassen waar het grootste deel van de investeringen naar toe ging en die voor 53 procent in Wallonië liggen. Het definitieve plan kwam wel tegemoet aan de Vlaamse eis voor de versnelde aanleg van een tweede spoortoegang tot de haven van Antwerpen. De regering en de NMBS engageerden zich om met de betrokken landen en de Europese Unie gesprekken te voeren over de modernisering van de IJzeren Rijn.

Op 12 juli werd bekend dat minister van Verkeer Michel Daerden en zijn Nederlandse ambtgenote Jorritsma een akkoord hadden gesloten over de financiering van de HSL langs de E19. De Vlaamse regering had op 23 mei beslist dat de hogesnelheidslijn van Antwerpen naar Rotterdam langs de autoweg E19 zou komen. Die oplossing, die de voorkeur van Nederland had, was aanbevolen door een ambtelijke werkgroep, maar zou 16 tot 18 miljard frank meer kosten dan het kortere tracé langs de Havenweg. De Vlaamse regering verbond aan haar besluit daarom de voorwaarde dat de NMBS en de NS (Nederlandse Spoorwegen) de meerkosten zouden dragen. De NMBS wilde echter niet opdraaien voor de kosten. Nederland stemde er, na aanvankelijk moeizame onderhandelingen, mee in 15,1 miljard frank te betalen.

De ministerraad keurde op 26 juli een wetsontwerp goed over de financiering van het HST-project (hogesnelheidstrein). Het ontwerp voorzag in de oprichting

door de NMBS en de Federale Participatiemaatschappij (FPM) van een financieringsmaatschappij (HST-Fin). DE FPM bracht 22 miljard frank in (het geld was afkomstig van de gedeeltelijke privatisering van Belgacom; later kon nog eens 8 miljard worden ingebracht) en de NMBS 10 miljard frank door de verkoop van onroerende goederen. Van de particuliere sector werd een inbreng van 10 miljard frank verwacht. Met staatswaarborg kon ten slotte 100 miljard frank worden geleend.

Proces-Laplasse - Het Militair Gerechtshof zette op 14 februari de terdoodveroordeling van Irma Laplasse-Zwertvaegher om in levenslange hechtenis. Laplasse was in 1945 wegens landverraad en verklinking ter dood veroordeeld en geëxecuteerd. In 1995 werd beslist haar proces te heropenen, nadat historicus Karel van Isacker SJ in mei 1993 had beweerd dat een belangrijke getuige had toegegeven meened te hebben gepleegd. Het Hof van Cassatie had op 30 mei 1995, op advies van het krijghof van Gent, het vonnis verbroken. Het Militair Gerechtshof bevestigde de oorspronkelijke uitspraak, maar verminderde wegens verzachtende omstandigheden - de ten laste gelegde feiten werden gepleegd 'gedreven door moederliefde' - de straf. De curator tekende cassatieberoep aan.

Doodstraf - Door de wet van 10 juli 1996 (*Belgisch Staatsblad van 1 augustus 1996*) werd de doodstraf afgeschaft en in het strafrecht vervangen door levenslange opsluiting of levenslange hechtenis. Ook de dwangarbeid werd afgeschaft. Levenslange dwangarbeid werd vervangen door opsluiting van 20 tot 30 jaar, tijdelijke dwangarbeid door opsluiting van 10 tot 20 jaar.

Asielbeleid - Na moeizame discussies stemde het parlement in met twee wetsontwerpen van minister van Binnenlandse Zaken Johan vande Lanotte over de aanscherping van het asielbeleid, die de regering eind 1995 had goedgekeurd. Onder druk van extern protest en van de meerderheidsfracties had Vande Lanotte zijn tekst moeten versoepelen. Volgens de wet van 10 juli 1996 (tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen) en de wet van 15 juli 1996 (tot wijziging van dezelfde wet en van de OCMW-wet van 8 juli 1976) kunnen afgewezen asielzoekers in afwachting van hun uitwijzing voor onbepaalde tijd (in plaats van twee maanden) vastgehouden worden in gesloten detentiecentra. Op aandringen van het parlement werd afgesproken die omstreden regeling eind 1997 te evalueren. In 1996 hebben 12.232 vreemdelingen asiel gevraagd in België, 7% meer dan in 1995. Sinds de oprichting van het Commissariaat-generaal voor Vluchtelingen en Staatlozen (1 februari 1988) en tot en met 31 december 1996 werden 123.036 asielaanvragen geregistreerd. Eind 1996 waren 104.123 aanvragen (85%) definitief afgehandeld: 95.408 afwijzingen en 8.715 erkenningen als vluchteling.

VIII. De evolutie in de politieke partijen

Op 6 juni, enkele dagen voor hij op het partijcongres van 15 juni, aan het einde van een schriftelijke verkiezingsprocedure, als enige kandidaat zou worden herkozen, nam Johan van Hecke volkomen onverwacht om 'persoonlijke redenen' ontslag als voorzitter van de CVP. Zijn besluit hield verband met een buitenechtelijke relatie die in ruime kring bekend aan het worden was. Van Hecke, die blijkbaar aanwijzingen had dat enkele bladen over de relatie zouden berichten, zei dat de psychologische druk te groot was geworden om zijn mandaat optimaal

te kunnen vervullen. Onder anderen premier Dehaene en vice-premier Herman van Rompuy, die op de hoogte waren van Van Heckes voornemen, hadden hem tot het allerlaatste moment trachten te overtuigen aan te blijven. Toen bleek dat dit niet mogelijk was, werd het partijbureau in de ochtend van 6 juni in spoedzitting bijeengeroepen om kennis te nemen van het ontslag van Van Hecke. Het besliste de procedure voor de voorzittersverkiezingen meteen stop te zetten en aan het partijbestuur voor te stellen ondervoorzitter Marc van Peel aan te wijzen om Van Heckes mandaat te voltooien. In het najaar zou een nieuwe voorzitter worden verkozen. Nog diezelfde avond stemde het partijbestuur daarmee in. De CVP beklemtoonde dat de vernieuwingsoperatie die onder Van Hecke was begonnen onverkort zou worden voortgezet. Eind april nog had Van Hecke aangekondigd de CVP te willen omvormen tot een 'radicale centrumbeweging'; in september zou hij een 'forum' oprichten voor contacten met de nieuwe verruimers.

Door de sterke indruk die Van Peel meteen na zijn aantrede maakte, werd hij algemeen gezien als een ernstige en allicht zelfs enige kandidaat voor de definitieve opvolging van Van Hecke. Begin september werd er nog even gespeculeerd dat Van Hecke zich opnieuw kandidaat zou stellen, maar bij zijn terugkeer op 6 september uit Afrika, waar hij na zijn ontslag was heen gereisd, zei hij niet te zullen kandideren. Begin oktober droeg het partijbestuur Van Peel officieel voor als kandidaat-voorzitter. Minister van Landbouw Karel Pinxten verwoog even zich eveneens kandidaat te stellen, maar premier Dehaene maakte hem duidelijk dat niet op prijs te stellen. Op het congres van 30 november in Gent, onder het thema 'Voorrang aan het kind', werd bekendgemaakt dat Van Peel in zijn voorzittersfunctie bevestigd werd met 36.786 (of 92,9%) van de 39.585 uitgebrachte stemmen. Op zijn voorstel wees het partijbestuur op 17 december Trees Merckx-Van Goey en Marianne Thyssen tot ondervoorzitters aan.

Ook het Vlaams Blok kreeg een nieuwe voorzitter. Karel Dillen, die met gezondheidsproblemen kampte en meer en meer op de achtergrond was geraakt, was van plan op het congres van 8 juni aan te kondigen dat hij aftrad als 'voorzitter voor het leven' en, conform zijn prerogatief als partijstichter, Frank Vanhecke als zijn opvolger had aangewezen, maar de BRTN maakte het nieuws al op 5 juni bekend. Met de keuze voor Vanhecke leek Dillen een machtsstrijd tussen Gerolf Annemans en Filip Dewinter, de twee boegbeelden van de partij, te willen voorkomen. Vanhecke, die net als Dillen lid is van het Europees Parlement, kondigde op het partijcongres van 8 juni aan aan diens 'harde lijn' te zullen voortzetten.

In april voerde het Blok een campagne 'Werk voor eigen volk eerst', in het kader waarvan op 1 mei een manifestatie plaatshad aan het standbeeld van priester Daens in Aalst. De socialistische beweging protesteerde tegen die 'recuperatie' van het Feest van Arbeid. In oktober bracht het Blok een geactualiseerde, strengere versie uit van het 70-puntenprogramma over het vreemdelingenbeleid. Nieuw daarin was het voorstel een burgerschapsproef in te voeren voor wie de Belgische nationaliteit wil verkrijgen of sinds 1974 heeft verkregen. In november voerde de partij een tweetalige campagne in Brussel.

Uit protest tegen de betrokkenheid van het VB bij de rellen op de IJzerbedevaart van 25 augustus, nam Jan Cauberghs, die het Blok vertegenwoordigde in het Vlaams Parlement, ontslag uit de partij. Hij bleef als onafhankelijke zitting hebben in de assemblee.

Bert Anciaux werd op 27 januari door de partijraad van de Volksunie tot voorzitter herkozen. Als enige kandidaat kreeg hij 84,5% van de stemmen. Nelly Maes en Patrick Vankrunkelsven werden tot ondervoorzitter verkozen. Anciaux zei de

VU verder te zullen uitbouwen tot de partij van de vooruitstrevende Vlaams-nationalisten. Eind februari keurde het partijbestuur unaniem een tienpuntenplan goed, waarin de partij ondubbelzinnig pleit voor een confederaal staatkundig verband; de volledig onafhankelijke deelstaten Vlaanderen en Wallonië zouden daarin bepalen voor welke aangelegenheden ze nog willen samenwerken. Het plan was mede een antwoord op de kritiek dat Anciaux te eenzijdig de nadruk legde op wat hij 'een progressieve invulling van het Vlaams-nationalisme' noemde.

Gérard Deprez, die de PSC leidde sedert 1981, maakte op 8 januari officieel bekend dat hij zijn mandaat op 30 maart zou neerleggen. Al in december had Deprez gezegd dat hij zou aftreden om plaats te maken 'voor een vernieuwingsgezinde jonge kracht' en daarbij niet onder stoelen of banken gestoken dat hij politiek secretaris Joëlle Milquet als zijn opvolgster zag. Milquet, een boegbeeld van de partijvernieuwing, stelde zich als eerste op 16 januari kandidaat. Aanvankelijk was er ook sprake van de kandidatuur van kamerlid Richard Fournaux, de jonge burgemeester van Dinant, minister van Landsverdediging Jean-Pol Poncelet en de Brusselse gewestminister Dominique Harmel, maar op 19 januari maakte oud-partijvoorzitter Charles-Ferdinand Nothomb, de voorzitter van de PSC-senaatsfractie, bekend dat hij kandidaat was voor het voorzitterschap van de partij. Nothomb had de steun van Fourneaux, Harmel en Poncelet. Op de valreep stelde de onbekende André Rossignon zich eveneens kandidaat. De verkiezing door de 30.941 stemgerechtigde partijleden had plaats van 11 tot 28 maart. Op 29 maart werd meegedeeld dat Nothomb het nipt had gehaald: hij kreeg 10.510 stemmen, tegenover 10.487 voor Milquet en 933 voor Rossignon. Een postzak met stemmen die nadien opdook, bleek te laat zijn binnengekomen. Deprez toonde zich erg ontgoocheld over het resultaat en vreesde dat de partijvernieuwing in het gedrang zou komen. De verhouding tussen beide groepen verbeterde er niet op, toen Nothomb Milquet ostentatief opzij schoof en zelfs het door haar geambieerde voorzitterschap van de senaatsfractie weigerde. In juli schreef de PSC-kamerfractie een brief naar Nothomb met de vraag Deprez weer op te nemen in het Comité directeur van de partij. De twee hadden kort daarop voor het eerst een gesprek met elkaar. Tegen het einde van het jaar begon Nothomb de vergaderingen van het partijbestuur weer bij te wonen en leek de malaise in de PSC weg te ebben.

Bij de SP kondigde kamerfractie-leider Frank Vandenbroucke op 22 juli dat hij begin oktober zijn politieke mandaten zou neerleggen om gedurende twee jaar in Oxford wetenschappelijk onderzoek te doen over de toekomst van de verzorgingsstaat. Hij zei dat het niet om een definitief afscheid van de politiek ging en ontkende dat zijn terugtreden het gevolg was van de Agusta-smeergeldaffaire waarin tegen onder anderen hem een gerechtelijk onderzoek liep. Als kamerfractie-leider werd Vandenbroucke opgevolgd door Louis Vanvelthoven, die op 15 maart door het hof van beroep in Antwerpen was vrijgesproken van belangenvermenging bij de verkoop van een stuk gemeentegrond in Lommel, de gemeente waarvan hij burgemeester is; in juni 1995 was hij in eerste aanleg tot drie maanden voorwaardelijke gevangenisstraf en een geldboete veroordeeld.

Het SP-congres van 30 maart wees Gilbert Temmerman, Etienne Vermeersch en Els Witte aan tot lid van de deontologische commissie die moet toezien op de naleving van de deontologische code die het partijcongres in 1995 had goedgekeurd.

Het SP-bureau stemde op 15 juli met de 'algemene filosofie' van de nota 'Een progressieve visie op institutionele hervormingen' van Norbert de Batselier waarin gepleit wordt voor een verregaande autonomie van de deelstaten Vlaanderen

en Wallonië. De nota was opgesteld ter voorbereiding van het 'vernieuwingscongres' dat de SP in mei 1998 zou houden. Op de 'confederale' koersrichting van de nota-De Batselier kwam kritiek van de Jongsocialisten en van onder anderen Europees parlements lid Freddy Willockx en Vlaams parlements lid Jef Sleecx.

Op 30 mei stelden Maurits Coppieters en Norbert de Batselier hun boek '*Het Sienjaal*' voor. Daarin ontvouwen zij het sinds twee jaar aangekondigde project voor een radicaal-democratische vernieuwing, waarrond zij met de SP, VU, Agalev, het ABVV en het ACW een links samenwerkingsverband zouden willen vormen als antwoord op 'de bedreigingen van extreem-rechts' en 'de ongebreidelde concurrentiestrijd en het neoliberale gedachtengoed'. In '*Het Sienjaal*' maken de auteurs een analyse van de maatschappelijke veranderingen en stellen zij zes 'contracten' voor waarrond zij de progressieve krachten in Vlaanderen zouden willen verzamelen: een ecologisch, een sociaal, een economisch, een Vlaams, een mondiaal en een cultureel.

De reacties van de aangezochte partijen en organisaties waren eerder terughoudend. Alleen de SP, de partij van De Batselier, reageerde positief. Agalev en VU sloten een gesprek niet uit, maar wezen een politieke herverkeveling of een samensmelting van partijen van de hand. Het ACW, de koepel van de christelijke arbeidersbeweging, verklaarde bereid te zijn een ruim maatschappelijk debat aan te gaan, maar niet met de bedoeling een nieuwe partij op te richten. Het ABVV stemde voorwaardelijk in met een gesprek over 'Het Sienjaal', dat binnen de vakbond maar weinig belangstelling kreeg.

Agalev had eerder al, op 4 april, de 'democratische partijen' uitgenodigd samen te werken rond veertien actiepunten om 'het politiek immobilisme' te doorbreken. Het ging om onder meer rationeel energieverbruik, arbeidsherverdeling, migrantenstemrecht, de bevordering van het openbaar vervoer en het herstel van de zondagsrust. De VU ging op de uitnodiging in, de SP zei bereid te zijn te praten, de CVP stuurde een negatief antwoord. Concrete resultaten had het initiatief in 1996 nog niet.

Op zijn congres van 27-28 april versoepelde Agalev de omstreden rotatieregels die parlementsleden verplicht na twee ambtstermijnen plaats te ruimen voor andere kandidaten. De regel was in 1984 ingevoerd om machtsconcentratie in de partij tegen te gaan, maar lag sinds eind 1994 onder vuur toen in de aanloop naar de verkiezingen van 1995 duidelijk werd dat zes parlementsleden zich niet herkiesbaar zouden kunnen stellen. Er werd toen afgesproken de regel niet toe te passen en na de verkiezingen opnieuw te bekijken. Het congres van 27-28 april voerde als nieuwe regel in, dat parlementsleden ook na de tweede ambtstermijn aan de lijstensamenstelling kunnen deelnemen, op voorwaarde dat zij daarvoor de steun hebben van tweederde van de partijleden van hun kiesdistrict.

De VLD hield op 8 en 9 november in Kortrijk een algemene ledenvergadering om de statuten te herzien. Daarbij werden enkele 'vernieuwend' bepalingen uit de beginstatuten van de VLD (1993) teruggedraaid, onder meer de invoering van de 'geregistreerde kiezer' (waardoor ook het onderscheid tussen 'algemene ledenvergadering' en 'congres' verviel) en de rechtstreekse verkiezing van de arrondissementbesturen. Het voorstel van de partijleiding om de cumulatierегeling (principeel verbod, waarvan alleen met tweederde meerderheid kan worden afgeweken) te versoepelen, werd daarentegen verworpen. Wegens tijdsgebrek moest de partij op 14 december een tweede algemene vergadering houden om de statutenwijziging af te werken. Daarop werd beslist de onverenigbaarheid tussen een politiek mandaat en een bestuursmandaat bij een belangenorganisatie te handhaven en de sanctieregeling voor overtredingen van de partijdeontologie

logie te herzien. Naast de uitsluiting (de enige sanctie die in de oorspronkelijke VLD-statuten was voorzien) werd de blaam en de schorsing ingevoerd. Ook de samenstelling van de kandidatenlijsten werd aangepast, waardoor het voor de partijleden iets makkelijker wordt de voorgestelde volgorde om te gooien.

Guy Verhofstadt, die na de verkiezingen van 21 mei 1995 was afgetreden als VLD-voorzitter, trad op 21 mei 1996 voor het eerst weer in de openbaarheid met een opgemerkte toespraak die als het begin van zijn politieke come-back werd beschouwd.

De PRL hield van 12 oktober tot 14 december vier congressen over de ideologische vernieuwing van de partij. Op het congres van 14 december werd het manifest 'L'optimisme de la liberté' aangenomen, dat enkele opvallende sociale accenten legde, en kondigde Louis Michel aan kandidaat te zijn voor een nieuwe ambtstermijn als partijvoorzitter.

De algemene vergadering ('assemblée') van Ecolo kon op 27-28 januari een dreigende scheuring in de partij vermijden door de goedkeuring (met 383 stemmen voor, één tegen en elf onthoudingen) van een motie die een synthese maakte tussen de twee teksten die de partij sinds de algemene vergadering van 29 oktober 1995 in La Louvière verdeelden. De ene tekst, van Paul Lannoye, bepleitte een terugkeer naar de bron en legde de klemtoon op ecologische thema's; de tweede tekst, van Jean-François Hogue, die de steun had van de drie federaal secretarissen, kwam op voor een verruiming door een grotere verankering van de partij in de brede volkswagen en door strategische allianties te sluiten met vakbonden en andere organisaties. Beide moties hadden in La Louvière elk 188 stemmen gekregen. De motie die door de algemene vergadering van januari in Louvain-la-Neuve werd aangehouden, verzoende beide standpunten, met toch een overwicht van de lijn-Hogue. Daar werd ook beslist het principe van de rotatie van parlementaire mandaten te behouden.

Eind mei stapte Ecolo-kamerlid Philippe Dallons over naar de PS.

Marguerite Bastien, die in 1995 tot kamerlid was verkozen op de lijst van het Front National (FN) maar uit de partij was gezet, kondigde op 1 februari de oprichting aan van een 'nieuw Front National'. Daniel Féret werd op 4 mei tot voorzitter van het FN herkozen, hoewel hij eerder gezegd had geen kandidaat meer te zijn.